

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

**Liturgie křtu dětí v současném římském a byzantském ritu.
Liturgické důrazy.**

Bakalářská práce

Autor:	Ing. Martina Roubalová
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Náboženská výchova
Vedoucí práce:	PhDr. Radek Martinek, Ph.D.
Oponent: ThLic.	Mgr. Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Ing. Martina Roubalová

Studium: P19K0251

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Název bakalářské práce: **Liturgie křtu dětí v současném římském a byzantském ritu. Liturgické důrazy**

Název bakalářské práce AJ: The Liturgy of Baptism of Children in the Present-Day Roman and Byzantine Rites. Liturgical Emphases.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zaměří na srovnání současné podoby liturgie křtu malých dětí v západním (římsko-katolickém) a východním (byzantském) ritu. Liturgii křtu dětí zařadí do rámcového teologického kontextu, stejně jako do dějin liturgie. Načrtne také rámcově způsob konstituování současné podoby obřadů v obou ritech. Cílem práce bude popsat a porovnat současnou podobu obřadů křtu dětí v obou ritech a explicitně poukázat na shodné a rozdílné prvky a na jejich teologickou a liturgickou interpretaci.

ADAM, Adolf. Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj. Vyšehrad, 2008.

BERGER, Rupert. Liturgický slovník. Vyšehrad, 2008.

CAMPATELLI, Maria. Křest: každý den u pramenů nového života. Refugium, 2010

GOGOL, Nikolaj Vasiljevič. Rozjímání o božské liturgii. Velehrad; Refugium, 1996.

KUNETKA, František. Úvod do liturgie svátostí. Karmelitánské Nakladatelství, 2001.

RATZINGER, Joseph. Duch liturgie. Barrister and Principal, 2006.

SHMEMAN, Aleksandr. For the life of the world: Sacraments and Orthodoxy. St. Vladimir's Seminary Press, 2018

ŠPIDLÍK, Tomáš. Spiritualita křesťanského Východu: systematická příručka. Refugium, 2002.

TAFT, Robert F. Stručné dějiny byzantské liturgie. Refugium, 2011.

TAFT, Robert F. Život z liturgie: tradice Východu i Západu. Refugium, 2008.

Liturgie křtu malých dětí krok za krokem [online]. Dostupné z:
<http://www.liturgie.cz/temata/krest/liturgie-krtu-malych-deti-krok-za-krokem>

Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání [online]. Dostupné z:
<http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>

Sacrosanctum concilium. In: [cit. 16.03.2021]. Dostupné z:
http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19631204_sacrosanctum-concilium_cs.html

Salve - LITURGIE A LITURGIKA - 1/2016

Zadávací pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Radek Martinek, Ph.D.

Oponent: ThLic. Mgr. Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.11.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Jílovém u Prahy dne 29. dubna 2024

Martina Roubalová

Anotace

Roubalová, Martina. *Liturgie křtu dětí v současném římském a byzantském ritu. Liturgické důrazy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 42 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá srovnáním liturgie křtu malých dětí v římském a byzantském ritu. Podrobně popisuje současnou podobu křestních obřadů v obou ritech, umísťuje je do širšího teologického a historického kontextu a analyzuje jejich vývoj od prvotní církve k současnosti. Důraz je kladen na identifikaci shodných a odlišných prvků mezi oběma tradicemi a jejich teologickou a liturgickou interpretaci. Práce reflektuje, jak tyto liturgické prvky odrážejí teologické rozdíly a podobnosti mezi západní a východní křesťanskou tradicí a poukazuje na význam těchto rozdílů pro pochopení postavení liturgie v životě věřících křesťanského Východu a Západu.

Klíčová slova: Křest malých dětí, liturgie, římský ritus, byzantský ritus, liturgické prvky obřadu

Annotation

Roubalová, Martina. *The Liturgy of Baptism of Children in the Present-Day Roman and Byzantine Rites. Liturgical Emphases*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty of University Hradec Králové, 2024. 42 p. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis focuses on comparing the liturgy of baptism for small children in the Roman and Byzantine rites. It provides a detailed description of the current form of baptismal ceremonies in both rites, places them within a broader theological and historical context, and analyses their development from the early Church to the present day. Emphasis is placed on identifying common and differing elements between the two traditions and their theological and liturgical interpretation. The work reflects on how these liturgical elements mirror theological differences and similarities between the Western and Eastern Christian traditions and highlights the significance of these differences for understanding the role of liturgy in the lives of believers in the Christian East and West.

Key words: Infant Baptism, Liturgy, Roman Rite, Byzantine Rite, Liturgical Elements of the Ceremony

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Radku Martinkovi, Ph.D. za odborné vedení, rady a cenné podněty při psaní této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	1
1 Význam křtu	3
2 Nástin historického vývoje	5
2.1 Od prvotní církve v Jeruzalémě k dnešku.....	5
2.2 Stručně k proměnám byzantské a římské liturgie	9
2.2.1 Byzantská liturgie.....	9
2.2.2 Římská liturgie.....	11
2.3 Snahy o obnovení jednoty mezi pokřtěnými.....	12
3 Křest dětí.....	14
4 Jednotlivé prvky obřadu křtu.....	16
4.1 Přehled struktury obřadu křtu v obou ritech	18
4.2 Podrobněji k jednotlivým prvkům v obou ritech	20
4.2.1 Exorcismus.....	20
4.2.2 Svlékání šatů.....	21
4.2.3 Zřeknutí se zla.....	21
4.2.4 Vyznání víry	22
4.2.5 Žehnání vody	24
4.2.6 Pomazání.....	25
4.2.7 Vlastní křest.....	27
4.2.8 Obléknutí bílého roucha	29
4.2.9 Předání hořící svíce	29
4.2.10 Kmotrovství	30
4.2.11 Modlitba <i>Otčenáš</i>	32
4.2.12 Biblická čtení	32
5 Jednota a rozdílnost: Shodné a rozdílné prvky	33
5.1 Jednota iniciačních svátostí	35
5.2 Vzájemné uznávání křtu.....	36
5.3 Kdo může křtít	36

Závěr.....	38
Seznam literatury.....	40

Seznam tabulek

Tabulka 1 Srovnání prvků obřadu křtu v římském a byzantském ritu.....	19
--	----

Úvod

Téma křtu dětí jsem zvolila z osobních důvodů. Moje tři vnučky jsou vychovávány v pravoslavné tradici. Zažila jsem jejich křty, každý z nich byl úplně jiný. Jednomu předcházely obřady v chrámu ještě jiný den, než byl vlastní křest, další sloučil všechny obřady do jednoho dne, poslední vnučku navíc navštívil kněz doma osmý den po narození a pronesl modlitbu při udělení jména. Vlastní křestní liturgie byla opravdu jiná, než na co jsem zvyklá z katolické tradice, na druhou stranu vyznání víry zaznělo, trojiční formule byla pronesena, křestní koupel vykonána. A tak mě napadlo, že by mi mohlo porozumění křestním obřadům v pravoslavné tradici pomoci pochopit pravoslavnou liturgii a vlastně přiblížit se pravoslavnému světu vůbec. A to navzdory tomu, že „*V liturgii neběží v první řadě o myšlenky, nýbrž o skutečnost. A to nikoli o minulou skutečnost, nýbrž o skutečnost přítomnou, která se znovu děje; která se děje na nás a skrze nás.*“¹

Inspirací k základní koncepci této práce mi byl článek „*Co znamená tento obřad? Svaté přijímání na Západě a porozumění liturgii*“ v revue *Salve*². Z liturgie lze vyčíst, co se při obřadu děje,³ obřad je zjevením toho, co se v něm uskutečňuje.⁴ Proto je jádrem tohoto textu popis jednotlivých obřadů v pravoslavné i katolické tradici tak, jak jsou v dnešní době vykonávány, pokus o shrnutí teologického významu jednotlivých obřadů a symbolů a případně pohled na obřady v prvotní církvi, nakolik jsou známy.

Ústředním tématem práce je křest, a tak bylo nutné vycházet z toho, co pro křesťany křest znamená. Význam křtu je obsahem první kapitoly.

Při psaní práce jsem si teprve postupně uvědomovala, jak široké téma jsem zvolila. A to nejen z teologického hlediska, kdy se ukázalo, že není možné omezit se jen na liturgii samotnou. Neustále se objevovaly nové perspektivy. Bylo potřeba se podívat, jak se vlastně stalo, že se křesťanský Východ a Západ od sebe oddělily. Proto

---

¹ Srov. GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*. Křesťanská akademie v Římě, 1968, s. 5.

² TICHÝ, Radek. Co znamená tento obřad? Svaté přijímání na Západě a porozumění liturgii. *SALVE*. roč. 2016, č. 1 Liturgie a liturgika.

³ Srov. tamtéž, s. 60.

⁴ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 121.

se ve druhé kapitole zabývám nástinem historického vývoje. Zvláštní podkapitolu jsem věnovala krátkému přehledu vývoje jednotlivých liturgií.

Tématem práce je specificky křest malých dětí. Ne všechny křesťanské církve křtí malé děti, proto jsem se v rámci historického exkurzu dotkla i pohledu na křest dětí. V neposlední řadě také bylo potřeba podívat se na vývoj a současný stav vztahů katolické a pravoslavné církve, proto je v kapitole věnované historickému vývoji i podkapitola s názvem Snahy o obnovení jednoty mezi pokřtěnými.

Po centrální kapitole o jednotlivých prvcích obřadu křtu jsem se v závěrečné kapitole pokusila popsat hlavní rozdíly mezi oběma liturgiemi tak, jak jsem je pochopila. S překvapením jsem si například plně uvědomila, že současná katolická praxe má potíže s jednotou iniciačních svátostí u křtu malých dětí. Je vidět, že pravoslaví více pracuje se symboly, některé z nich ale už nemusejí být srozumitelné dnešním věřícím. Nakonec se ukázalo, že ačkoli se obřady liší, uvnitř existuje jednota a soubor symbolů je víceméně stejný pro obě církve.

Při psaní práce jsem se potýkala i s některými obtížemi. První obtíž byla objektivní. Zatímco učení katolické církve je jednotné a snadno dohledatelné, u pravoslaví je to jinak. Pravoslavná církev je složena z autokefálních církví a neexistují pro ni jednotné centrální doktrinální nebo vládní autority. Proto bylo pro mě obtížné najít stanovisko například k ekumenickým snahám, vzájemnému uznávání křtu a podobně.

Druhá obtíž je subjektivní. Vždycky pro mě bylo těžké rozlišovat mezi pravoslavím a Ruskem, respektive nezužovat pravoslaví jen na ruské pravoslaví. Válka na Ukrajině to ještě ztížila. Rusko propojuje národní identitu s náboženskou vírou a artikuluje vizi Ruska jako obránce pravoslavného křesťanství proti západní kultuře vnímané jako dekadentní a nepřátelská vůči tradičním křesťanským hodnotám.

1 Význam křtu

Stručně řečeno, křtem se člověk stává křesťanem. Pro všechny křesťanské církve je křest nejdůležitější a základní událostí křesťanského života. Spolu s biřmováním a eucharistií patří mezi tzv. iniciační svátosti, tedy svátosti, které do křesťanského života uvádějí a jsou základem pro ostatní svátosti a pro křesťanský život jako celek.

Křest dokládá Boží vůli spasit člověka, pro člověka znamená nový život v Kristu.⁵ Křest je „*svátostný nástroj, skrze který se v příběhu konkrétní lidské osoby potvrzuje stvořitelský záměr Boha s člověkem a zároveň anticipuje eschatologický úděl lidstva.*“⁶

Povinnost křtu má jednoznačné ukotvení v Písmu. Křest se odvolává se na Ježíšův příkaz „*Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtěte je ve jméno Otce i Syna i Duchu svatého*“⁷ a je podložen nepřerušenu tradicí křesťanské praxe.⁸ Sám Ježíš se nechal pokřtít Janem Křtitelem⁹. Jan Křtitel křtil vodou na znamení pokání a odpuštění hříchů, Ježíše označil jako toho, kdo bude křtít Duchem svatým¹⁰. Ježíš zřejmě sám vodou nekřtil¹¹, úkon přenechal svým učedníkům. Ježíš křtí Duchem svatým a volá k víře, obrácení a následování. Středem Ježíšovy činnosti je hlásání spásy: „*Kdo uvěří a dá se pokřtít, bude spasen.*“¹²

Janův křest však Ježíšovým veřejným působením ani velikonočními událostmi nezankl, ale dále pokračovalo jeho praktikování ze strany Janových učedníků. O obřadném vykonávání křtu v rané církvi máme zmínky ze Skutcích apoštolů. Jsou zde příklady křtů různých typů lidí. Filip pokřtil etiopského dvořana¹³, Petr pokřtil Kornelia s celým domem¹⁴ a všichni „*ti, kteří přijali jeho slovo, byli pokřtěni*“.¹⁵

Ve Skutcích apoštolů se křty prováděly ve jménu Ježíše Krista, což odráželo bezprostřední vztah mezi křtem a osobou Ježíše Krista. V průběhu času, jak se prohlubovalo pochopení Boha jako Trojice, se začala používat plná trinitární

---

⁵ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 154.

⁶ HOJDA, Jan. Křest jako základ křesťanského života – cíle, struktura a metodologická východiska publikace. In: *Svátost křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. 2012, s. 13.

⁷ Mt 28,19

⁸ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 153.

⁹ Srov. Mk 1,9, Mt 3,13-17

¹⁰ Srov. Mk 1,8

¹¹ Srov. Jan 4,2

¹² Mk 16,16

¹³ Srov. Sk 8,36nn

¹⁴ Srov. Sk 10

¹⁵ Sk 2,41

formulace. Dnes se křtí ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Tato formulace odráží víru v Trojici, což je základní doktrína všech křesťanských církví.

Pro přijetí křtu je potřeba obrácení a víra v Ježíše Krista ze strany člověka, zároveň je potřeba Boží milost.¹⁶ „*Nikdo nemůže přijít ke mně, jestliže ho nepřitáhne Otec, který mě poslal; a já ho vzkřísím v poslední den.*“¹⁷

Člověk se ve křtu stává novým stvořením.¹⁸ Křest začleňuje do církve jako do Božího lidu Nové smlouvy. Člověku jsou odpuštěny hříchy, a tak je člověk pozdvižen z přirozeného stavu a stává se Božím dítětem.¹⁹ Křest ruší odloučenost člověka od Boha.²⁰ Ve křtu získává člověk naději na věčný život ve společenství s Bohem.²¹ Křest tedy není jen vnější vstupní obřad do nějaké organizace, ale významná událost v životě křesťana, která nese nezrušitelné, svátostné pouto mezi člověkem a Bohem a mezi všemi, kteří jsou přičleněni do společenství církve.

---

¹⁶ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 153.

¹⁷ Jan 6,44

¹⁸ Srov. 2Kor 5,17

¹⁹ Srov. *Křestní obřady: křest malých dětí*. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství ; Liturgický Institut, 1999, s.9.

²⁰ Srov. 1Jan 3,11

²¹ Srov. Řím 8,17

2 Nástin historického vývoje

2.1 Od prvotní církve v Jeruzalémě k dnešku

Po Ježíšově ukřižování a vzkříšení se v Jeruzalémě začala formovat prvotní církve. V Novém zákoně nenajdeme žádný popis toho, jak se v té době slavila křesťanská bohoslužba. Věřící se scházeli v obytných domech, lámali chléb a modlili se.²² Shromáždění zřejmě neměla žádný pevný bohoslužebný řád, naopak se uplatňovala různá charisma. Klád se důraz na službu pokřtěných a sborový charakter shromáždění. Zvláštní autoritu měli biskupové. Byli chápáni jako představení církve, nástupci apoštolů, kterým bylo předáno apoštolské učení, aby je věrně zprostředkovali.²³

Současně s šířením křesťanství bylo potřeba formulovat společnou nauku, promýšlet její vztah k tehdejší kultuře, politickým událostem a společenským změnám. Na tomto místě je ještě dobré připomenout, že svět, do něhož prvotní církve vstoupila, byl nazván řecko-římským světem. Nejen řeckým, nejen římským, ale řecko-římským. Byl to svět, ve kterém byla syntéza mezi latinským Západem a řeckým Východem již dosažena v rámci jedné kultury, kterou obvykle nazýváme helénistickou kulturou.²⁴

Do obřadů pronikaly důsledky teologických sporů, prvky lidové kultury i prvky politiky. S tím také rostla starost o čistotu učení a bohoslužby. Už ve druhém a třetím století je možné i přes rozmanitost obřadů v jednotlivých církevních obcích vysledovat základní jednotnou strukturu bohoslužby. Posilovala role biskupů, biskup je více chápán jako obránce učení a jednoty obce.²⁵

Postupně se obsah bohoslužby stával bohatším a složitějším a zařazovaly se do ní další a další prvky. Na utváření liturgie měla vliv velká církevní centra. Kolem větších biskupských sídel začal proces pomalého sjednocování obřadů místních církví s jejich vlastními rity.

---

²² Srov. Sk 2,42

²³ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 610.

²⁴ Srov. SCHMEMANN, Alexander. *The Orthodox Church. Year Book And Church Directory Of The Russian Orthodox Greek Catholic Church Of America (Metropolia)*. New York, N.Y. 1963. s. 7-11. Online. Dostupné z: <https://www.schmemann.org/byhim/orthodoxchurch.html>. [cit. 23.03.2024].

²⁵ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 32.

Od 2. století si v církvi začaly získávat zvláštní autoritu církevní obce, které odvozovaly svůj původ od apoštolů: Alexandrie, Antiochie, Řím, později Konstantinopol, a ještě později Jeruzalém. Přednostní postavení mezi nimi měla Římská církevní obec, která apoštolské nástupnictví římského biskupa odvozovala přímo od Petra.²⁶ Řím byl hlavním městem říše, ale zároveň byl centrem jediné apoštolské církvev na Západě. Ve formujícím období pro církvev měla vedoucí úlohu východní část křesťanského světa. Bylo to na Východě, kde křesťanství získalo svůj historický tvar.²⁷

Velkým zlomem pro vývoj liturgie byl Konstantinovský obrat ve 4. století. Skončilo pronásledování křesťanů. Křesťanství se stalo nejprve povoleným, později jediným povoleným státním náboženstvím. Církev se stala říšskou církví.²⁸ Výrazně se proměnilo společenské postavení biskupa.²⁹ Bohoslužby se slavnostními nádhernými obřady se ve velkých městech konaly ve velkých bazilikách. Sjednocování místních církví kolem velkých center se urychlilo. Původní jednoduchá struktura slavení eucharistie, tedy vstup do chrámu – přinášení darů – lámání a přijímání – se začalo doplňovat zpěvy a modlitbami.³⁰

Císař Konstantin přeložil svoje sídlo do Konstantinopole, Nového Říma. Konstantinopol se stala centrem východní části říše, politický vliv starého Říma poklesl.³¹ Na byzantském dvoře převládla řečtina a postupně vytlačovala latinu, na Západě naopak upadala znalost řečtiny. Východ říše byl více zalidněný, bohatší, kulturně rozvinutější. Velké teologické koncily prvního tisíciletí se konaly na Východě.

V roce 395 byla Římská říše trvale rozdělena na východní a západní část. Východořímská říše byla ekonomicky konsolidovanější a hustěji obydlená a bez vážnější újmy přežila chaos období stěhování národů. Naproti tomu západořímská říše byla ničivě zasažena nájezdy germánských kmenů.

---

²⁶ Srov. RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 141–142.

²⁷ Srov. SCHMEMANN, Alexander. *The Orthodox Church. Year Book And Church Directory Of The Russian Orthodox Greek Catholic Church Of America (Metropolia)*. New York, N.Y. 1963. s. 7–11. Online. Dostupné z: <https://www.schmemann.org/byhim/orthodoxchurch.html>. [cit. 23.03.2024].

²⁸ Srov. FRANZEN, August et al. *Malé dějiny církve*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 59.

²⁹ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 27.

³⁰ Srov. TAFT, Robert F. *Život z liturgie: tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, s. 220.

³¹ Srov. FRANZEN, August et al. *Malé dějiny církve*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 87.

Ani křesťanství samo nebylo jednotné. Na východě mezi sebou soupeřily patriarcháty, na teologii té doby měly obrovský vliv hereze. Na jedné straně bylo ve čtvrtém století formulováno vyznání víry, které je společné pro křesťany dodnes, na druhou stranu probíhaly v souvislosti s herezemi nejrůznější teologické spory a rozkoly. Jinak se vyvíjel vztah církve a státu. Na Západě se církev více či méně úspěšně snažila o osvobození od světské moci, na Východě se náboženství a politika se překrývaly a církev a stát splývaly.³²

Řeckovýchodní a latinskozápadní myšlení se vyvíjelo různými směry. Ústředním charakteristickým tématem východní teologie zůstávala teologie řeckých otců o zbožštění (*theosis*) člověka, západní církev více rozvíjela teologii milosti. Východní teologové se více opírali o dílo řecké filosofie, západní teologové více vycházeli ze systému římského práva.

V sedmém století se stala řečtina oficiálním jazykem Byzantské říše. Na příkladu řeckého slova *mystérion* a latinských slov *mysterium* a *sacramentum* je možné dokumentovat, jak se už od 2. století začínalo odlišovat západní a Východní pojetí liturgie a zároveň jak obě poloviny církve již nerozuměly jednotlivým nuancím řeckého, resp. latinského jazyka a myšlení. Latinské slovo *mysterium* znamená tajemství, latinské slovo *sacramentum* znamená přísaha nebo slib. Některé překlady Nového zákona do latiny překládaly řecký výraz *mystérion* latinským výrazem *sacramentum*. (Je potřeba zdůraznit, že v Novém zákoně se výraz *mystérion* objevuje zřídka a nepoužívá se pro kultické jednání.³³ „*Mystérion Písma jako celku je Kristus*“.³⁴) Na Východě se výraz *mystérion* používal pro posvátnou nauku, služby a obřady církve jako celek. Na Západě byl pojem *sacramentum* od začátku užší. Ve smyslu svátost použil pojem *sacramentum* pro křest a eucharistii jako první Tertullián. V pravoslaví se dnes pro svátost používá výraz *tajina*, což je slovanský překlad řeckého *mystérion*. I když oba pojmy, tedy svátost i *tajina*, vyjadřují spojení viditelného s neviditelným, oba pojmy vyjadřují liturgické konání církve, výrazem *tajina* je více naznačena transcendence.³⁵ Tento rozdíl reflektuje například Alexander Schmemmann. Podle něj je západní křesťan zvyklý přemýšlet o svátosti

---

³² Srov. FRANZEN, August et al. *Malé dějiny církve*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 89.

³³ Srov. KUNETKA, František. *Úvod do liturgie svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské Nakladatelství, 2001, s. 80.

³⁴ Tamtéž, s. 66.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 81.

jako o něčem, co je v opozici ke Slovu. Je zvyklý považovat svátost možná za zásadní a jasně definovaný akt církve a v církvi, ale nikoli za Církev jako takovou, která sama je svátostí Kristovy přítomnosti a působení. Jeho zájem se primárně soustředí na některé velmi formální otázky týkající se svátostí: jejich počet, platnost, ustanovení atd.³⁶

Nelze nezmínit ani potíže s *filioque*. V roce 451 bylo na Chalkedonském koncilu vyhlášeno tzv. Nicejsko-cařihradské vyznání víry. Na Západě se v rámci boje proti arianismu, který na Západě přetrvával déle než na Východě, začalo používat toto vyznání s dodatkem *filioque*: „... věřím v Ducha svatého, ..., který z Otce i Syna vychází“. Východní církve chápaly tento dodatek jako zfalšování společného posvátného textu a obvinily západní církve z hereze. Na Východě používají Nicejsko-cařihradské vyznání víry vždy zásadně bez *filioque*.

Koncem 1. tisíciletí už bylo sporných bodů mezi Východem a Západem hodně. Šlo například o užívání odlišného chleba při mši, kdy Západ užíval nekvašený, Východ kvašený, řešila se otázka celibátu kněží, otázka primátu římského biskupa. Situace vyvrcholila roku 1054 velkým schizmatem, kdy se římský papež a konstantinopolský patriarcha vzájemně exkomunikovali.³⁷ Formální schizma se stalo skutečným a definitivním v roce 1204, když křižáci během 4. křížové výpravy dobyli Konstantinopol. Církve se rozdělila na dnešní tzv. Západní, tedy katolickou a protestantské církve a tzv. Východní, tedy pravoslavnou, ortodoxní. Přes opakované snahy se dosud obnovit jednotu církve nepodařilo. Vývoj nauky katolické a pravoslavné církve v průběhu druhého tisíciletí se ubíral různými směry. Dogmata přijatá na Západě po roce 1054 označuje pravoslavná církev jako nepřijatelná.

V roce 1453 byla Konstantinopol, která více než tisíc let tvořila centrum byzantské ortodoxní kultury, dobyta Turky a svět východního pravoslaví přestal být v rukou pravoslavných vládců.³⁸ Po pádu Konstantinopole si nároky na nástupnictví po byzantských císařích činila Moskevská Rus. V 16. století ruská církev prohlásila svou nezávislost na Konstantinopoli a začala se objevovat myšlenka třetího Říma,

---

³⁶ Srov. SCHMEMANN, Alexander. *For the life of the world: sacraments and orthodoxy*. New York: Vladimir's seminary press, 2004. s.21.

³⁷ Srov. FRANZEN, August et al. *Malé dějiny církve*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 147.

³⁸ Srov. SCHMEMANN, Alexander. *The Orthodox Church. Year Book And Church Directory Of The Russian Orthodox Greek Catholic Church Of America (Metropolia)*. New York, N.Y. 1963. s. 7-11. Online. Dostupné z: <https://www.schmemann.org/byhim/orthodoxchurch.html>. [cit. 23.03.2024].

podle které je Moskva skutečným dědicem římské říše, poslední baštou pravého pravoslaví a má božské poslání bránit a propagovat pravoslavné křesťanství. Extrémním způsobem můžeme tuto vyvolenost ruského pravoslaví sledovat v dnešní politice a ve vztahu k Ukrajině a ukrajinské pravoslavné církvi. Invaze Ruska na Ukrajinu dnes stále více politizuje náboženské identity a prohlubuje historický boj o status a vliv mezi různými pravoslavnými patriarcháty.

2.2 Stručně k proměnám byzantské a římské liturgie

Jednotlivé církve si tedy postupně budovaly odpovídající ritus. Pojem ritus výstižně definoval ve druhém století jeden římský právník jako „*osvědčený zvyk v obětních záležitostech*“.³⁹ Dnes je každá křesťanská církev charakterizována jedním ze šesti ritů, z nichž pět je tzv. východních, a jeden tzv. západní. Mezi Východními liturgiemi se nejvíce rozšířila liturgie byzantská. Konstantinopol byla císařské sídelní město a konstantinopolský patriarcha tak měl privilegované postavení. Na Západě se prosadila římská liturgie, jistě také díky všeobecné vážnosti římské církve odvozované z jejího původu od svatého Petra. Chápání i konkrétní podoba liturgie se na Západě proměňovalo více než na Východě.

2.2.1 Byzantská liturgie

Byzantská božská liturgie je vlastně eucharistická slavnost Velkého chrámu Hagia Sofia z 10. století doplněná o pozdější mnišské vlivy.⁴⁰ Je charakteristická nádherou obřadů. Nejužívanější liturgií tohoto ritu je liturgie svatého Jan Zlatoústého.

Je potřeba zdůraznit centrální postavení liturgie ve východní zbožnosti. „*Na Východě není liturgie jednou z věcí, které církev koná, ale je jejím životem.*“⁴¹ Liturgie je epifanií Boha. Liturgické dění má primárně sestupný rozměr. Úlohou církve při slavení je vytvořit atmosféru, která by člověku pomohla připravit se na působení Ducha svatého.⁴² Atmosféra slavení je bohatá na symbolismus. Přibližuje věřícím „*nadpřirozenou nádheru nepřístupného Božího majestátu*“.⁴³ German I.

---

³⁹ Srov. RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno: Barrister & Principal, 2006 s. 139.

⁴⁰ Srov. TAFT, Robert F. *Stručné dějiny byzantské liturgie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 223.

⁴¹ TAFT, Robert F. *Život z liturgie: tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, s. 61.

⁴² Srov. KUNETKA, František. *Úvod do liturgie svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské Nakladatelství, 2001, s. 98.

⁴³ TAFT, Robert F. *Stručné dějiny byzantské liturgie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 65.

Konstantinopolský to popsal slovy: „*Církev je nebem na zemi, ve které Bůh nebeský přebývá a působí.*“⁴⁴ Podle Alexandra Schmemanna je pravoslavná liturgie cestou do Království. Království je cílová destinace. Ne symbolicky, ale skutečně. V jazyce Bible, který je jazykem církve, neznamená požehnat Království jen ho oslavovat. Znamená to prohlásit ho za cíl, za konečný bod naší touhy a všech našich zájmů.⁴⁵

Hloubku a krásu pravoslavné liturgie, jejíž každý aspekt má hluboký duchovní význam, popisuje Nikolaj Vasiljevič Gogol ve svém *Rozjímání o božské liturgii*, které vzniklo během jeho pobytu v Paříži. „*A jestliže dosud nedošlo k úplnému rozkladu společnosti, jestliže lidé nechovají k sobě nesmiřitelnou nenávisť, je skrytou příčinou toho božská liturgie, která připomíná člověku svatou nebeskou bratrskou lásku.*“⁴⁶

Východní církve bývaly vždy otevřené místním jazykům.⁴⁷ Podle Roberta Tafta je pro východní liturgii charakteristická místní autonomie, která napomáhá pokračování živé tradice.⁴⁸ A spontánní věrnost tradici je alternativou k legalismu nebo přehnanému dodržování rubrik, jak se stalo na Západě.⁴⁹ Na Východě tedy nikdy nepotřebovali liturgické reformy nebo liturgické hnutí. „*Východ nikdy nepoznal oddělení spirituality, teologie a ekleziologie od liturgie, s následující degradací zbožnosti do individualismu, který nachází své vyjádření v soukromé modlitbě, v meditaci a v pobožnostech proto, aby čelil obřadům, které se stávají na veřejnosti záležitostí kněží.*“⁵⁰

Tím, že je východní liturgie tradiční a lokální, je více komunitní, je více liturgií společenství. Laici mají důležitou roli v náboženských funkcích. Nikdy nedošlo k privatizaci eucharistie.⁵¹

Liturgii byzantského obřadu používají i řeckokatolické církve (katolické církve byzantského obřadu). Na konci 16. století se část pravoslavných církví v Polsko-litevské unii odštěpila, uznala autoritu papeže a přijala římskokatolickou

---

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 13.

⁴⁵ Srov. SCHMEMANN, Alexander. *For the life of the world: sacraments and orthodoxy*. New York: Vladimir's seminary press, 2004, s. 26.

⁴⁶ Srov. GOGOL, Nikolaj Vasiljevič. *Rozjímání o božské liturgii*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 1996, s. 53.

⁴⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 86.

⁴⁸ Srov. TAFT, Robert F. *Život z liturgie: tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, s. 156.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 158.

⁵⁰ Tamtéž, s. 163.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 160.

dogmatiku. Pravoslavné církve považují řeckokatolické církve za odpadlíky od pravoslaví.

2.2.2 Římská liturgie

Na křesťanském Západě se církev snažila osvobodit od závislosti na světské moci (gregoriánská reforma, boj o investituru). Tato snaha vedla k oddělení laiků a kléru. Poslušnost k Bohu a jeho řádu byla identifikována s poslušností papeži. Klérus byl podřízen papeži, laici byli podřízeni kléru. Liturgie se stávala liturgií kléru. V eucharistické liturgii pozdního středověku se už nedalo rozpoznat lámání chleba, které by slavilo celé společenství věřících. Kněz mohl sloužit soukromou mši. To znamená, že mohl mši slavit z vlastního popudu sám pro sebe doprovázen jenom jedním ministrantem. (Bez účasti alespoň jednoho věřícího je slavení mše zakázáno.)⁵² Věřící byli od slavení odděleni. Nerozuměli latině, oltář se vzdálil od místa pro shromáždění a kněz byl navíc obrácen k lidem zády, slova liturgie byla pronášena potichu.

Rostla úcta ke svátostem, k jejich účinku i k účinku mše jako takové, sloužilo se stále více mší.⁵³ Vládla velká liturgická různost.

S reformací přišlo zpochybnění svátostí. Protestantské učení uznává dnes pouze dvě svátosti, křest a večeři Páně, křest navíc chápe jen jako symbolické vyjádření víry, které není nezbytné pro spásu. Proti tomu Tridentický koncil potvrdil sedm svátostí. Zdůraznil, že křest je nezbytný pro spásu a potvrdil, že křest může být udělen jak dětem, tak dospělým.⁵⁴

Pro celý katolický Západ byla předepsána jednotná liturgie. Liturgickým jazykem byla potvrzena latina. Pro prostý lid zůstala liturgie nesrozumitelnou.⁵⁵ Začala převládat péče o platnost svátostí, pro liturgy byly přesně předepsány pohyby rukou, úzkostně se dbalo na správnost všech předepsaných úkonů, aby byly platné. Kázání probíhalo většinou před mší, eucharistie se naopak podávala až po mši.

---

⁵² Srov. BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 304.

⁵³ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 42.

⁵⁴ Srov. KUNETKA, František. *Úvod do liturgie svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské Nakladatelství, 2001, s. 104.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 105.

V 19. století byly svátosti chápány spíš jako technický prostředek individuální spásy.⁵⁶ Na jedné straně se prosazoval historizující přístup k liturgii, na druhé straně se začíná rozvíjet liturgické hnutí.⁵⁷

Ve 20. století se chápání svátostí změnilo. Začalo se brát v úvahu kristologické, ekleziologické, antropologické i liturgické hledisko. Podle Druhého vatikánského koncilu je svátost vykonávání kněžského úřadu, působí posvěcení člověka a je oslavou Boží.⁵⁸ Pokoncilní vývoj ještě k pojetí svátosti promýšlí symbolické jednání a rozvíjí teologii symbolu. Svátost se stále více chápe jako prostor personálního setkání a boholidské komunikace, jako slavení ve společné církvi, jako aktualizace Božího plánu spásy.⁵⁹ Tím se obloukem vracím k výše zmíněnému pojmu *mysterion*. „Svátost se stále uděluje a přijímá, kdežto *mysterion* se slaví, naplňuje, děje“. ⁶⁰

2.3 Snahy o obnovení jednoty mezi pokřtěnými

Po rozdělení západní a východní církve a po reformaci se křesťanství rozdělilo na množství často národních církví. Od 19. století se začínají projevovat snahy o sjednocení, nejprve mezi protestantskými církvemi. V tom má křest klíčový význam. Všichni křesťané vyznávají jeden křest, kterým se sjednocují s Ježíšem Kristem a vytvářejí jednotu mezi sebou.

Postoj katolické církve k ekumenickým snahám byl dlouho odmítavý. Až na Druhém vatikánském koncilu byl uznán ekleziální statut nekatolických křesťanů. V encyklice *Ut unum sint* Jan Pavel II. potvrdil, že „Druhým vatikánským koncilem katolická církev nezvratně vykročila na cestu ekumenismu“⁶¹ a vyzval k obnovení plné viditelné jednoty mezi všemi pokřtěnými.

Roli křtu pro sblížení křesťanů podtrhuje prohlášení o konvergenci „*Křest, eucharistie a ordinovaná služba*“ (*BEM, limský dokument*) Světové rady církví z roku 1982. V roce 1993 pak byly podepsány oboustranné dohody o vzájemném uznávání

---

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 109.

⁵⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 52.

⁵⁸ Srov. LG 11.

⁵⁹ Srov. KUNETKA, František. *Úvod do liturgie svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské Nakladatelství, 2001, s. 120.

⁶⁰ Srov. KUNETKA, František. *Úvod do liturgie svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské Nakladatelství, 2001, s. 118.

⁶¹ JAN PAVEL II. *Ut unum sint: encyklika Jana Pavla II. O ekumenickém úsilí z 25. května 1995*, 3. Praha: Zvon, 1995.

křtu mezi Římskokatolickou církví v České republice a Českobratrskou církví evangelickou a také Církví československou husitskou.⁶²

Teologické sblížení katolické církve či Západu obecně s křesťanských Východem má dodnes svá úskalí. Je potřeba zdůraznit, že pravoslavná církev se skládá z autokefálních církví, což znamená, že každá z nich je samosprávná a řízena svými biskupy prostřednictvím místních synodů. Neexistuje pro ni jednotné centrální doktrinální nebo vládní autority podobné hlavě katolické církve, papeži. Nicméně ekumenický patriarcha Konstantinopolský, který je uznáván jako *primus inter pares* (první mezi rovnými), což byl titul dříve udělovaný patriarchovi Říma, zaujal vstřícnější přístup. V roce 1964 se patriarcha Athenagoras setkal s papežem Pavlem VI v Jeruzalémě a 50 let poté, v roce 2014, se setkal patriarcha Bartoloměj s papežem Františkem, opět v Jeruzalémě. Obě setkání ovšem vzbudila také odmítavou reakci mezi mnohými pravoslavnými duchovními i laiky, kteří hovoří o herezi ekumenismu.

V roce 2016 se poprvé v historii se setkali papež a moskevský patriarcha. V Havaně spolu hovořili papež František a patriarcha Kirill a podepsali společné prohlášení. V roce 2018 ekumenické úsilí dále zkomplikovalo napětí mezi ruskou pravoslavnou církví a řeckou pravoslavnou církví, které vyústilo v založení nezávislé ukrajinské pravoslavné církve ekumenickým patriarchou. K dalšímu připravovanému setkání papeže a moskevského patriarchy již nedošlo v důsledku války na Ukrajině a podpoře, kterou patriarcha Kirill válce vyjádřil. Ohledy na vztahy katolické církve s ruským pravoslavím zřejmě do jisté míry komplikují oficiální postoj papeže Františka k válce na Ukrajině. Papež mnohokrát válku na Ukrajině odsoudil, jen vzácně ale označuje Rusko za agresora.

---

⁶² Srov. SVATOŇ, Robert. Jeden křest jako závědek na cestě k jednomu společenství. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 269.

3 Křest dětí

Katolická i pravoslavná církev křtí malé děti. Není to úplně samozřejmé. Mnohé protestantské církve křtí pouze ty, kdo se pro křest sami rozhodli.

V Novém zákoně není výslovný důkaz o křtu dětí, některé texty ale zabraňují, abychom tuto možnost předem vyloučili.⁶³ Jedná se například o popis křtu Kornélia a jeho domu⁶⁴ a Lýdie, která „přijala křest ona i celá její rodina.“⁶⁵

Zdá se, že v prvotní církvi byly děti rodičů, kteří se stali křesťany, křtěny společně s rodiči a děti, které se narodily křesťanským rodičům, křtěny nebyly.⁶⁶ Ve druhém století naopak byl podle Origena křest malých dětí běžný.⁶⁷ Zároveň však máme z té doby i doklad o odmítání křtu malých dětí, a to u Tertulliana⁶⁸. V první polovině 4. století se zřejmě více prosadila praxe křest dětí odkládat⁶⁹. Ale od pátého století je už křest malých dětí běžnou praxí.⁷⁰

S tím, jak přibývalo křtu dětí a ubývaly křty dospělých, přestával se na Západě používat katechumenát, až později zcela vymizel. Zároveň na Západě došlo k „roztržení“ iniciačních svátostí. Protože samostatné biřmování vždy prováděl biskup, musely pokřtěné děti čekat, až do jejich společenství biskup zavítá a nově pokřtěným biřmování udělí. Toto oddělení se brzy projevilo ve vnímání této svátosti jako nadbytečné. Východ si uchoval jednotu a křest, biřmování i eucharistii uděloval stále v rámci jednoho slavení, protože křest i biřmování mohl provádět kněz.

V pravoslavné církvi se stále používá jeden obřad pro křest dospělých i dětí. Křestní rituál si podstatně zachoval obřady křesťanské iniciace z prvních století církve. Ke křestním obřadům tedy stále patří katechumenát, udílení křtu, udílení Ducha svatého a přijetí eucharistie.⁷¹

---

⁶³ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 140.

⁶⁴ Srov. Sk 10,47

⁶⁵ Sk 16,15

⁶⁶ Srov. 1Kor 7,12-16, Sk 21,21

⁶⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 155

⁶⁸ Srov. CLERCK, Paul de. Jediný křest? In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 123.

⁶⁹ Srov. AMBROS, Pavel. Křest dětí v současné pastoraci. *Fórum pastorálních teologů VIII*, 2011, s. 43.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 44.

⁷¹ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 154.

Přestože se tedy od pátého století převážně křtily děti, nikdy nebyl vytvořený speciální obřad křtu dětí, který by bral v úvahu specifika situace dítěte.⁷² To se změnilo v katolické církvi po Druhém vatikánském koncilu, který vyzval „*obřad křtu at' je přepracován a přizpůsoben skutečné situaci dětí*“.⁷³ V roce 1969 byl uveřejněn nový obřad křtu dětí. V úvodu k tomuto novému rituálu je zdůrazněno, že „*děti nemají být vyloučeny z možnosti přijmout křest, když jej přijmou ve víře církve, kterou za ně dosvědčí rodiče a kmotři i ostatní přítomní*.“ Církev tak poprvé za dobu své existence vytvořila dva skutečně odlišné rituály křtu pro dospělé konvertity a pro děti.⁷⁴

---

⁷² Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 154.

⁷³ SC 67.

⁷⁴ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 156.

4 Jednotlivé prvky obřadu křtu

Obřad křtu neměl zpočátku v prvotní církvi závaznou podobu. Můžeme vysledovat množství křestních tradic, odlišných na Východě a na Západě. Přesto uvnitř této mnohotvárnosti existuje jednota křtu. Soubor symbolů používaných v křestních obřadech je v podstatě stejný pro všechny církve. Jeho jednota nespočívá v přesném pořadí částí obřadu, nýbrž je tvořena Kristovým dílem spásy, které se předává pokřtěným.⁷⁵

Řecké slovo *baptisma* (křest) souvisí se slovesem *baptein/baptizein*, což znamená „ponořit“, v širším významu „smýt, omýt“. Obraz vody v sobě nese rituální očistu od hříchů, znovuzrození. Obřady očištění a omývání, které obnovují kultickou čistotu, byly součástí náboženské praxe některých kultů v pozdní antice i některých židovských uskupení.⁷⁶ V pozdním judaismu se navíc objevuje spojení vody a Ducha svatého: „*Pokropím vás čistou vodou a budete očištěni; očistím vás... a do nitra vám vložím nového ducha... vložím vám do nitra svého ducha*“⁷⁷. Jako prorok bezprostředně se blížícího posledního soudu a příchodu Mesiáše vystupoval Jan Křtitel, vyzýval k obrácení srdcí a kázal křest na odpuštění hříchů.⁷⁸

Odtud se zřejmě v prvotní církvi vyvinula praxe křesťanské iniciace spojená s rituální očistou od hříchů, za nutného spolupůsobení Ducha svatého. Ve svém kázání o Letnicích Petr popsal, jak Bůh na ukřižovaném Ježíši projevil svou moc tím, že ho vzkřísil a nyní na všechny lidi vylévá zaslíbeného ducha. Odpovědí na to má být: „*Obrat'te se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostanete dar Ducha svatého*“.⁷⁹

Křest zpočátku probíhal ponořením, jak vyplývá i z jeho názvu, křtilo se ve jméno Ježíše Krista, jak je vidět nejen v předchozí citaci.⁸⁰ Velmi brzy se začala používat trojiční křestní formule, tedy křest ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého⁸¹, protože jméno Ježíš již v sobě obsahuje vztah Syna k Otci i Duchu svatému.⁸² V pozdější

---

⁷⁵ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s.22

⁷⁶ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 673.

⁷⁷ Ez 36, 25-27

⁷⁸ Srov. Mk 1,4

⁷⁹ Sk 2,38

⁸⁰ Srov. Sk 8,16; 19,5; Řím 6,3

⁸¹ Srov. Mt 28,19

⁸² Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 675.

novozákonní době jsou již patrné další prvky obřadu iniciace, jako je příprava na křest vyučováním v nauce víry a posty, vícenásobné ponoření, vyznání víry v Boží království a v Ježíšovo evangelium,⁸³ vkládání rukou, skrze které ti, kdo byli pokřtěni, přijímají Ducha svatého.⁸⁴

Slovo křest ve starověku obvykle označovalo souhrn všeho, co dnes nazýváme křestní iniciace, tedy jednota křtu, biřmování a první účasti na slavení eucharistie. Podle Origena „*Jsmo křtění ve viditelné vodě a jsmo křtění v pomazání křížmem.*“⁸⁵ Teprve později se význam zúžil jen na křestní koupel.⁸⁶

Řeč víry je řeč symbolická. Význam a duchovní účinky křtu se stávají zřetelnými skrze jeho obřady. Pozorováním gest a formulací během obřadu mohou věřící postupně pronikat do hloubky a šíře, kterou tato svátost symbolizuje.⁸⁷ Církevní otcové rozlišují „co je vidět“ a „co je působeno“. Cyril Jeruzalémský například říká: „*Jak nová a neslychaná je to věc! Nezemřeli jsmo skutečně, ani jsmo nebyli skutečně pohřbeni, ani jsmo nebyli skutečně ukřižováni a nevstali jsmo z mrtvých. Stalo se to v obrazném napodobení, spásu jsmo však získali skutečně.*“⁸⁸

Již v prvotní církvi můžeme rozpoznat dva druhy pojetí křtu, které oba vycházejí z Nového zákona. Jeden chápe křest jako znovuzrození a vychází přitom ze třetí kapitoly Janova evangelia⁸⁹ nebo samotného křtu Páně. Druhý chápe křest jako účast na Kristově smrti a následné vzkříšení k novému životu a vychází přitom z výkladu sv. Pavla v 6. kapitole listu Římanům.⁹⁰ Je zřejmé, že takové zcela odlišné pojetí je vyjádřeno v obřadu jinými prvky, jinými symboly. Například křestní pramen může být vnímán v prvním případě jako mateřské lůno, v druhém případě jako hrob.⁹¹ Je zajímavé sledovat, jaké důrazy měly jednotlivé obce v prvotní církvi, jak se proměňovaly a jak takové důrazy ovlivnily konkrétní prvky v obřadu křtu (jak

---

⁸³ Srov. Sk 8,12

⁸⁴ Srov. Sk 8,17; 15,8; Žid 6,2

⁸⁵ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 685.

⁸⁶ Srov. CLERCK, Paul de. Jediný křest? In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 134.

⁸⁷ Srov. *Katechismus katolické církve*, 1235. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

⁸⁸ Srov. KUNETKA, František. Jednota iniciačních svátostí z hlediska liturgické teologie. Online. *Teologické texty: časopis pro teologii a službu církve*. 2007, roč. 2007, č. 4. Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2007-4/Jednota-iniacnich-svatosti-z-hlediska-liturgicke-teologie.html>. [cit. 2024-04-29].

⁸⁹ Srov. Jan 3,1-8

⁹⁰ Srov. Řím 6,3-4

⁹¹ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 15.

to například uvidíme dále v kapitole o pomazání před křtem a po křtu). Může se zdát, že chápaní křtu jako zrození se vylučuje s pojetím křtu jako smrti. A přesto může být křestní pramen v jednom křestním obřadu současně lůnem i hrobem. Nemusíme to chápat jako protiřečení, ale jako odkaz na plnost tajemství, které překračuje lidské prostředky rozumového vyjádření.⁹²

4.1 Přehled struktury obřadu křtu v obou ritech

V tabulce 1 jsou jednotlivé prvky obřadu křtu v obou ritech přehledně uspořádány. Je zachováno členění do částí tak, jak je uvádějí liturgické knihy *Křestní obřady - křest malých dětí*⁹³ a tzv. *Trebnik* (obřadní příručka) pravoslavné církve⁹⁴.

Z tabulky je zřejmé, že většina prvků obřadu křtu se objevuje v obou ritech, často i ve stejném pořadí. Na první pohled je ale také patrné, že ke křestním obřadům na Východě neoddělitelně patří i katechumenát, udílení Ducha svatého i přijetí eucharistie.

---

⁹² Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 19.

⁹³ *Křestní obřady: křest malých dětí*. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství ; Liturgický Institut, 1999.

⁹⁴ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohoslužby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

Západ

Východ

Obřad přivítání dítěte

Pozdravení přítomných
Rozhovor s rodiči
Slovo kmotrům
Označení dítěte znamením kříže

Přípravné modlitby

Modlitby v první den, kdy se ženě
narodilo dítě
Modlitby při udělení jména

Modlitby nad katechumenem

Znamenání křížem

Bohoslužba slova

Čtení z Písma a homilie
Přímluvy
Exorcismus
Mazání olejem křtěnců

Tři modlitby vymítání
Zříkání se zlého ducha
Trojí vyznání víry

Vlastní udělení svátosti křtu

Svěcení křestní vody
Zřeknutí se zla
Vyznání víry

Postup svaté tajiny křtu

Velká ektenie
Žehnání vody
Žehnání oleje radosti
Pomazání olejem radosti

Vlastní křest

Vlastní křest

Vysvětlující obřady

Pomazání křížmem
Obléknutí bílého roucha
Předání hořící svíce

Oblékání bílého roucha
Předání svíce

Závěrečné obřady, požehnání

Společná modlitba Otče náš
Požehnání

Myropomazání

Vlastní myropomazání
Předání svíce a průvod
Čtení (Řím 6,3–11, Mt 28,16–20)

Závěrečné obřady

Obmytí svatého myra
Stříhání vlasů pokřtěného

Eucharistie

Přijetí ženy rodičky s dítětem
po čtyřiceti dnech do chrámu

Tabulka 1 Srovnání prvků obřadu křtu v římském a byzantském ritu

4.2 Podrobněji k jednotlivým prvkům v obou ritech

4.2.1 Exorcismus

Exorcismus má své místo v obřadech křtů všech církví. Slovo exorcismus, případně sousloví zlořečení d'áblu, mnohdy evokuje nejrůznější temné praktiky. Jde přitom o modlitbu, ve které kněz prosí, aby Bůh nad dítětem držel svou ochrannou a laskavou ruku, ochraňoval dítě od zlého a prosí o ochranu v nebezpečí.⁹⁵ Exorcismus, jak jej popisují křesťanští autoři druhého a třetího století, je považován za jeden z klíčových znaků, jenž dokládá božský původ křesťanství. Praktika vyhnání d'áblů se v církevní praxi vyvinula do dvou základních forem. První forma exorcismu se aplikovala na nemocné, kteří byli považováni za posedlé démony. Druhá forma, začleněná do obřadu křtu, představovala rituální aspekt vstupu do křesťanského společenství.⁹⁶ Exorcismy se v prvotní církvi recitovaly opakovaně i po mnoho dní. Počet exorcismů záležel na prostředí, ve kterém katechumen vyrůstal.⁹⁷

V západním obřadu je tato modlitba poměrně prostá. Lze použít tato slova: *„Pokorné tě prosíme: Zachraň před mocí temnoty také toto dítě a dej, ať se na něm ukáže moc smrti a vzkříšení tvého Syna. Buď s N po celý život, a až bude pokoušen(a) a bude bojovat proti duchu zla, jeho (její) silou ať je Kristus.“*⁹⁸

Na Východě je obřad exorcismu mnohem rozsáhlejší. Modlitby vymítání jsou tři, jsou zároveň mnohem expresivnější, a navíc jsou doprovázeny trojím dýchnutím na dítě a trojím znamením kříže.

Kněz autoritativně říká například: *„Přikazuji ti tedy nejzlomyslnější a nečistý, ošklivý, hnusný, cizí duchu mocí Ježíše Krista, který má všechnu moc na nebi i na zemi, jenž řekl hluchému i němému démonu „vyjdi z člověka a ať už nevejdeš v něho“. Vyjdi, poznej svou moc nicotnou, marnou a klamnou, jež nemá vládu ani nad vepři, — vzpomeň si na Toho, kdo ti podle tvé prosby poručil vstoupit do stáda vepřů.“*⁹⁹

---

⁹⁵ Srov. *Liturgie křtu malých dětí krok za krokem*. Online. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/krest/liturgie-krtu-malych-deti-krok-za-krokem>. [cit. 2024-04-27].

⁹⁶ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského Východu: systematická příručka*. Refugium Velehrad-Roma ; Křesťanská akademie ; Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2002, s. 279.

⁹⁷ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 165.

⁹⁸ *Křestní obřady: křest malých dětí*. 2. vyd. vyd. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství; Liturgický Institut, 1999, s. 48.

⁹⁹ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohoslužby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

Po trojí modlitbě vymítání kněz dýchá na ústa, čelo a prsa dítěte třikrát na způsob kříže, třikrát dítě žehná na čele, ústech a hrudi a říká „*Odežeň od něho (nebo ní) každého zlého a nečistého ducha, který se skrývá v jeho (nebo v jejím) srdci.*“¹⁰⁰

Dýchnutí symbolizuje odvanutí satana a vdechnutí milosti Ducha svatého. Starokřesťanská církev považovala každého nevěřícího za posedlého demony. Dýchnutím jako bychom chtěli odfouknout nějakou nečistotu.¹⁰¹ Bylo součástí obřadu křtu i v západní církvi až do reformy druhého vatikánského koncilu. V současném obřadu chybí z obavy, že v případě nemoci udělovatele by se mohlo nakazit dítě.

4.2.2 Svlékání šatů

Na Východě se zachovalo svlékání šatů, které symbolizuje zřeknutí se starého člověka poznamenaného hříchem a obléknutí se do nového člověka bez hříchu, tedy do Krista.¹⁰² Člověk svléká svůj dosavadní život, osvobozuje se od dosavadních zvyklostí. Cyril Jeruzalémský v této souvislosti zmiňuje i Kristovu nahotu na kříži.¹⁰³

4.2.3 Zřeknutí se zla

Bezprostředně před vyznáním víry jsou rodiče a kmotři vyzváni, aby veřejně prohlásili své zřeknutí se Satanovi, zlu a všem pokušením, které by mohly odvést od cesty pravdy a lásky. Zatímco exorcismus je modlitba kněze, která zahání zlé síly a prosí o ochranu, zřeknutí se zla je aktivní úkon, kdy je potřeba explicitně se zříci zlého. Úkon, který zdůrazňuje, že víra není jen pasivním přijetím, ale aktivním rozhodnutím následovat Krista. Je to slavnostní přísaha žít život, který odráží Boží lásku, milost a spravedlnost.

Je možné, že zřeknutí se zla mělo v prvotní církvi spíše spojitost se zřeknutím se pohanství, protože jeho původ najdeme spíše v pohanokřesťanství než židokřesťanství. Takže i obrazy a symboly se spíše váží k pohanskému než židovskému prostředí.¹⁰⁴

---

¹⁰⁰ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání.* Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohoslužby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁰¹ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 163.

¹⁰² Srov. Gal 3,27

¹⁰³ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 162.

¹⁰⁴ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s.48

Podle Cyrila Jeruzalémského se katechumeni, svlečení a zutí, obrátili čelem na Západ a s nataženou rukou se zříkali satana jakoby přítomného¹⁰⁵.

Již ve starověku se katechumeni po zřeknutí se satana otočili se svěšenými rukama k Východu na znamení skutečného obrácení. Řehoř Nysský píše, že „*když se obracíme k Východu, k místu, kde Bůh vysadil svůj ráj, připomínáme si naše vyhnání z místa světla, blaženosti a vstupujeme do sebe samých.*“¹⁰⁶

I tento obřad je na Západě mnohem jednodušší a prostší než na Východě. Rodiče a kmotr odpovídají na tři otázky: „*Chcete žít ve svobodě dětí Božích a zříkáte se proto hříchu?*“, „*Chcete, aby vás nikdy hřích neovládl, a zříkáte se proto všeho, co k němu láká?*“ a „*Zříkáte se tedy ducha zla a všeho, co působí a čím se pyšní?*“¹⁰⁷.

Na Východě jsou při zříkání se zlého důležité ještě další symboly. Kmotr s dítětem jsou obráceni k západu jako místu západu slunce a tmy. Kmotr třikrát odpovídá na otázku „*Odříkáš se satana, všech jeho skutků, všech jeho andělů, veškeré jeho služby a pýchy?*“ a potom ho kněz vyzve: „*Prudce vydechni a naplij na něho.*“ ... aby vyjádřil pohrdání satanem. Když to vykonají, obrátí kněz kmotra s dítětem k Východu a třikrát mu klade otázku: „*Spojuješ se s Kristem?*“¹⁰⁸

4.2.4 Vyznání víry

Bezprostředně po zřeknutí se zla následuje v obou ritech vyznání víry.

Křest vyžaduje víru. Souvislost víry a křtu zdůrazňuje zejména teologie sv. Pavla.¹⁰⁹ V Novém zákoně můžeme vystopovat tři modely vzájemného uspořádání mezi vírou a křtem¹¹⁰. Hlásání vede k víře a víra ústí do křtu¹¹¹, ze zvěstování víry vyrůstá následně křest¹¹², křest posiluje víru¹¹³.

Ve všech křesťanských obcích existovala krátká vyznání víry, která se předávala katechumenům před křtem. Smyslem takového vyznání víry bylo shrnout do

¹⁰⁵ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 166.

¹⁰⁶ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 171.

¹⁰⁷ *Křestní obřady: křest malých dětí*. 2. vyd. vyd. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství; Liturgický Institut, 1999, s.54.

¹⁰⁸ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁰⁹ Srov. Ef 3,17; Řím 6,3n

¹¹⁰ Srov. AMBROS, Pavel. Křest dětí v současné pastoraci. *Fórum pastorálních teologů VIII.*, 2011, s. 43.

¹¹¹ Srov. Sk 8,12n

¹¹² Srov. Řím 6,3-11

¹¹³ Srov. 2Kor 4,6

základní a úplné podoby pravdy církve, které jsou nezbytné pro spásu. Původně zřejmě bylo dokonce vyznání víry součástí samotného obřadu ponoření. Podle apoštolské tradice kladl vysluhovatel křtu tři křestní otázky, které plnily úlohu křestní formule, přičemž při každé odpovědi lil na hlavu katechumena vodu.¹¹⁴ Původní jednoduchá forma vyznání víry byla od druhého století dále doplňována.

Koncem dlouhého katechumenátu v prvotní církvi znal katechumen celou víru církve shrnutou do vyznání víry. Během obřadu *traditio symboli* byl kandidátům křtu předán text vyznání víry. Katechumeni pak museli před křtem text vyznání víry přednést před shromážděním.¹¹⁵

Na západě rodiče a kmotr vyznávají víru trojí odpovědí „věřím“ na tři otázky: „*Věříte v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země?*“, „*Věříte v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho, jenž se narodil z Marie Panny, byl ukřižován a pohřben, vstal z mrtvých a sedí po pravici Otcově?*“, „*Věříte v Ducha svatého, svatou církev obecnou, společenství svatých, odpuštění hříchů, vzkříšení mrtvých a život věčný?*“¹¹⁶. Dříve odpovídali kmotři „věří“, protože otázky byly směřovány na křtěné nemluvně. Dnes se kněz jasně ptá na víru rodičů a kmotrů. Křest se udílí ve víře církve. Rodiče a kmotři tak zároveň vyjadřují svou odpovědnost, kterou na sebe berou křtem dítěte, které samo ještě nemůže rozhodovat o svém vztahu k Bohu. Po posledním vyznání kněz praví: „*Tak věříme. Tak věří církev. A tuto víru vyznáváme, a ona je naší slávou v Kristu Ježíši, našem Pánu*“¹¹⁷. A celá obec odpoví „*Amen*“.

Na Východě kmotr říká vyznání víry celé sám. Obrátí se směrem k východu, kde vychází slunce a odkud přijde Kristus a je dotázán: „*Sjednotil jsi se s Kristem?*“. Odpovídá: „*Sjednotil*“. A znovu je dotázán: „*A věříš v Něho?*“. Odpovídá: „*Věřím v Něho jako Krále a Boha.*“ To se opakuje třikrát. Nakonec kněz říká: „*Pokloň se mu tedy.*“ Kmotr se hluboce klaní směrem k Východu a říká: „*Klaním se Otci i Synu i svatému Duchu, Trojici jednopodstatné a nerozdílné.*“¹¹⁸

---

¹¹⁴ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 44–45.

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ *Křestní obřady: křest malých dětí*. 2. vyd. vyd. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství; Liturgický Institut, 1999, s.54-55.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Srov. *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

4.2.5 Žehnání vody

V obřadu křtu hraje voda centrální roli, je velmi silným a mnohvrstevným symbolem. Ve všech náboženských tradicích se voda považuje za významný symbol. Voda je základním zdrojem života a plodnosti v přírodě, od nepaměti je spojována s myšlenkou čištění a očištění.

Na jedné straně voda jako pramen všeho živého, voda, která léčí. Na druhé straně voda jako nositelka zkázy v podobě potopy, která téměř vše pohltí, usmrtí. Ti, kteří přežijí, jsou očištěni, po potopě nastane nový počátek. Ve smrti je nový život. Voda očišťuje, ve smrti symbolizované ponořením je nový život.¹¹⁹ Jak říká Ježíš v odpovědi Nikodémovi, je potřeba narodit se z vody a z Ducha.¹²⁰

V křestní praxi křesťanského starověku převládaly hlavní dva důrazy v souvislosti se symbolikou vody. Jeden zdůrazňuje prvek očištění, druhý spíše pneumologické hledisko Ducha svatého.¹²¹ Silným momentem je i voda z Ježíšova probodeného boku, kterou již prvotní církev vnímala jako pramen křtu.¹²²

Podle Ignáce z Antiochie byl Ježíš pokřtěn proto, aby očistil vodu. Vodu v Jordánu a potažmo všechny vody na zemi. A to kvůli našemu křtu, aby byl očištěn pramen a i my abychom se mohli narodit z Ducha.¹²³ Každá voda, na niž je modlitbou svolán Duch svatý, se stává Jordánem. Přirozenost vody je tak posvěcena a je jí dána síla být vodou života, skrze niž dosahují lidé znovuzrození.

Voda a Duch odkazují na první den stvoření, kdy se Duch vznášel nad vodami.¹²⁴ Křestní voda je znamením Boží přítomnosti. Symbolizuje Ducha svatého, který je dán těm, kdo věří, a stává se v nich zdrojem duchovního života a obnovy. Prorok Jeremiáš mluví o Pánu jako o "prameni živé vody".¹²⁵ Tento obraz se stává základem pro porozumění vodě v obřadu křtu jako symbolu Boží milosti, která očišťuje a obnovuje. Sám Ježíš pak říká: „*Kdo by se však napil vody, kterou mu dám já, nebude žíznit navěky. Voda, kterou mu dám, stane se v něm pramenem,*

---

¹¹⁹ Srov. MUCHOVÁ, Ludmila. *Vyslovit nevyslovitelné: didaktika uvádění do světa symbolů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 171.

¹²⁰ Srov. Jan 3,5

¹²¹ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 79.

¹²² Srov. tamtéž, s. 88.

¹²³ Srov. tamtéž, s. 79.

¹²⁴ Srov. Gn 1,2

¹²⁵ Srov. Jer 17,13

vyvěrajícím k životu věčnému.“¹²⁶ a „Kdo věří ve mne, jak říká Písmo, z jeho nitra potečou řeky živé vody.“¹²⁷

Na západě říká při žehnání vody kněz modlitbu, ve které vzdává za vodu díky a připomíná, jak Bůh vodu používal v dějinách spásy (Duch na vodami, potopa, Rudé moře, křest v Jordánu, probodené srdce). Pak se dotkne pravou rukou vody a pokračuje modlitbou, ve které prosí o Ducha svatého.

Na Východě kněz třikrát za sebou opakuje posloupnost žehnání následovaného dechnutím a modlitbou „*Necht' zničeny budou znamením Kříže tvého všeliké protivné síly.*“¹²⁸ Při prvním žehnání se prsty jen zlehka dotýká hladiny, při druhém je již více ponoří do vody a třetí žehnání činí rukou v hloubce. Dechnutí na vodu se děje na způsob Kříže.¹²⁹

4.2.6 Pomazání

Jak píše Campatelli, s pomazáním je to složité.¹³⁰ V tabulce 1 najdeme pomazání před křtem, po křtu, olej křtěnců, olej radosti, křížmo, myro.

Z historických pramenů vyplývá, že už v prvotní církvi se olej používal různě. Didaché například zmiňuje při křtu jen ponoření, žádné oleje. Skutky Judy Tomáše popisují pomazání a po něm křest. Apoštolská tradice hovoří o dvou různých olejích: „*Jáhen vezme olej exorcismu a postaví se po levé straně kněze. Jiný jáhen vezme olej díkůčinění a postaví se po pravé straně kněze.*“¹³¹

Pomazání je již v chápání Starého zákona spojeno s darem Ducha.¹³² Jednalo se o viditelný úkon ustanovení kněze nebo krále do úřadu, provádělo se speciálně připraveným olejem smíchaným s vonnými přísadami. Kdo byl pomazaný, na toho vstoupil Duch Hospodinův.¹³³

V Novém zákoně ve Skutcích apoštolů máme situaci, kdy je nejprve seslán Duch svatý a následuje křest, i situaci opačnou, kdy jsou na pokřtěné vkládány ruce, aby

---

¹²⁶ Jan 4,14

¹²⁷ Jan 7,38

¹²⁸ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání.* Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohoslužby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹²⁹ Srov. tamtéž

¹³⁰ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010 s. 63.

¹³¹ Srov. *Liturgie křtu malých dětí krok za krokem.* Online. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/krest/liturgie-krtu-malych-deti-krok-za-krokem>. [cit. 2024-04-27].

¹³² Srov. Iz 61,1

¹³³ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010 s. 63.

mohli Ducha svatého přijmout. První situace se odehraje v domě římského setníka Kornélia. Na posluchače Petrova kázání je seslán Duch svatý a poté jsou ti, kteří přijali Ducha svatého, pokřtěni vodou.¹³⁴ Naopak je to v Samaří, kde Filip křtí mnoho lidí a poté, co se o konverzích dozví apoštolové v Jeruzalémě, pošlou Petra a Jana, kteří na nově pokřtěné vkládají ruce, aby přijali Ducha svatého.¹³⁵

V církevní praxi na Východě mělo pomazání olejem (bez příměsi balzámu) před křtem pneumatický význam právě jako královské a kněžské pomazání Duchem.¹³⁶

Mezi helénskými křesťany naopak mělo pomazání před křtem přípravnou úlohu, která pravděpodobně vyplývala z praxe pomazání před koupelí v lázních.¹³⁷

V průběhu času se chápání všech pomazání posunula směrem k očištnému a ochrannému pojetí předkřestního pomazání. Úzce to souvisí s chápáním křtu. Celkově totiž převládlo pavlovské silně kristocentrické vnímání křtu jako smrti a uložení do hrobu, obmytí od hříchů. Naopak ustoupilo pojetí křtu odkazující na Kristův křest v Jordánu jako účast na Kristově pomazání. Očišťování se tak stalo podmínkou přijetí Ducha. A po křtu tedy musí následovat pomazání olejem s příměsí balzámu.¹³⁸

Olej před křtem má dnes tedy povahu exorcismu. Proto na Západě následuje pomazání hned po exorcismu. Kněz říká: „*Olej, kterým tě mažu, je znamením síly. Tvou silou ať je Kristus, náš Pán a Spasitel, neboť on žije a kraluje na věky věků.*“¹³⁹ a maže dítě na prsou olejem křtěnců, který biskup posvětil na Zelený čtvrtek v katedrále. Olej tak připomíná pomazání, které dostávali zápasníci v aréně, aby se vysmekli nepříteli.¹⁴⁰

Na Východě kněz nejprve požehná olej radosti, pokud jej nemá již požehnaný z předchozího křtu nebo si jej nežehná do zásoby. Svaté myro dostane vždy již posvěcené. Olejem radosti udělá na vodě třikrát znamení Kříže, pak vezme olej na dva prsty a udělá znamení Kříže na čele, prsou, ramenou, rukou a nohou dítěte.

---

¹³⁴ Srov. Sk. 10,44-48

¹³⁵ Srov. Sk. 8, 14-17

¹³⁶ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 66.

¹³⁷ Srov. tamtéž, s. 72.

¹³⁸ Srov. tamtéž

¹³⁹ *Křestní obřady: křest malých dětí*. 2. vyd. vyd. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství; Liturgický Institut, 1999, s.48.

¹⁴⁰ Srov. *Liturgie křtu malých dětí krok za krokem*. Online. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/krest/liturgie-krtu-malych-deti-krok-za-krokem>. [cit. 2024-04-27].

Nejdříve maže čelo se slovy: „*Pomazává se Boží služebník (nebo Boží služebnice) jméno olejem radosti ve jménu Otce i Syna i svatého Ducha, aby se otevřel jeho (nebo její) rozum k pochopení a přijetí Kristovy víry a k poznání jeho pravdy nyní i vždycky a na věky věků. Amen.*“¹⁴¹ Potom maže prsa se slovy: „*Ke zdraví duše i těla, aby miloval (nebo milovala) Hospodina Boha z celého svého srdce, z celé své duše a z celé své mysli a svého bližního jako sebe samého (nebo sebe samu).*“ Potom maže ramena a říká: „*Aby na sebe vzal (nebo vzala) horlivě blahé Kristovo jho a jeho sladké jho lehce nesl a aby se ubránil (nebo ubránila) všem tělesným žádostem.*“ Potom maže dítě na uších: „*Ať je jeho (nebo její) sluch připraven ke slyšení víry a přijetí hlasu Božského evangelia.*“ Když jej maže na rukou, říká: „*Aby pozvedal (nebo pozvedala) své neposkvrněné ruce ke svatyni, celý svůj život žil (nebo žila) v pravdě a chválil (nebo chválila) Hospodina.*“ Na nohou: „*Aby chodil (nebo chodila) cestou Kristových přikázání.*“

Bezprostředně po křtu na Západě říká kněz: „*Všemohoucí Bůh tě vysvobodil z hříchu, dal ti život z vody a z Ducha svatého, přijal tě do společenství svého lidu. A jako pomazal svého Syna, našeho Pána Ježíše Krista, na kněze, proroka a krále, označuje posvátným olejem i tebe, neboť patříš ke Kristu navěky.*“ A mlčky maže křtěnce na temeni křížmem. (Je to stejné křížmo, které se užívá při biřmování v dospělosti.)¹⁴²

Na Východě se vždy s křtem spojuje myropomazání. Kněz se hlasitě modlí modlitbu svatého myropomazání. Po modlitbě maže křtěnce svatým myrem znakem kříže na čele, očích, nose, ústech, obou uších, prsou, rukou a nohou se slovy: „*Pečeť daru svatého Ducha. Amen.*“

4.2.7 Vlastní křest

Ve většině křesťanských církví se vlastní křest provádí ponořením do vody nebo politím vodou a pronesením trojiční formule, která je považována za zásadní pro platnost křtu ve všech křesťanských tradicích.

Pokud jde o křestní koupel, raně křesťanské texty a archeologické nálezy baptisterií naznačují, že se v prvotní církvi spíše praktikovalo ponoření, ale připouštějí i jiné formy křtu, jako je polití, v případech, kdy není možné ponoření.¹⁴³

¹⁴¹ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání.* Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohoslužby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁴² Srov. *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání.* Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohoslužby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁴³ Srov. *Liturgie křtu malých dětí krok za krokem.*

V dnešní katolické praxi převažuje lití vody na hlavičku dítěte, i když je možné použít i ponoření. V pravoslavné církvi je křest tradičně prováděn ponořením, kánon Východních církví vylučuje křest pokropením.¹⁴⁴ Pravoslavná teologie klade velký důraz na symboliku ponoření. Ponoření a vynoření symbolizuje naši účast na smrti a vzkříšení Krista. Trojí ponoření symbolizuje Trojici a také tři dny, kdy Ježíš ležel v hrobě. „*Ponoření je v pravdě vlastním znamením významu křtu: voda ničí starý život a probouzí nový, ruší starého člověka a dává povstat novému. Toto ukončení a zrušení starého nemůže být plně symbolizováno jinak než skrze ponoření.*“¹⁴⁵

I v pronesení trojiční formule jsou rozdíly. V západních církvích se dnes používá aktivní vyjádření: „*N, já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého*“. Ve východních církvích je křestní formule pronášena oznamovacím způsobem a trpným rodem: „*Boží služebník N je křtěn ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.*“ Trpný rod v trojiční formulaci zdůrazňuje, že křest je dílo Boží, a ne čin člověka. Trpný rod pomáhá zdůraznit, že křest a spása jsou primárně Božími dary lidstvu, které člověk přijímá s pokorou a vděčností.¹⁴⁶

Ve Skutcích apoštolů najdeme konkrétní příklady křtů různých typů lidí, které se vykonaly ve jménu Ježíše.¹⁴⁷ Zdá se, že formulace vyznávající Trojici se začala používat později. Nejedná se o rozdílné chápání křtu. Křest ve jménu Ježíše se neliší od křtu ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, protože jméno Ježíš již v sobě obsahuje vztah Syna k Otci a Duchu svatému. Jak se učení o Trojici postupně stávalo srozumitelnějším, křesťané toto pojetí přijali zcela přirozeně.¹⁴⁸

Na Východě drží kněz dítě vzpřímeně, tváří k Východu, ponořuje ho a říká: „*Křtí se služebník Boží (jméno), ve jménu Otce, amen, i Syna, amen, i Svatého Ducha, amen.*“

149

Kněz při každém vyslovení jména Osoby Trojice dítě ponoří a opět vyzvedne z vody se slovem „*amen*“, které spolu s knězem říká i kmotr.

---

¹⁴⁴ Srov. SALACHAS, Dimitrios. Svátost křtu. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 204.

¹⁴⁵ Srov. SALACHAS, Dimitrios. Svátost křtu. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 203.

¹⁴⁶ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 96.

¹⁴⁷ Srov. Sk 2,38; 8,16; 19,5

¹⁴⁸ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 675.

¹⁴⁹ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bogoslužby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

Na západě říká kněz: „*N, já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého*“ a také při každém vyslovení jména Osoby Trojice lije vodu na hlavičku dítěte anebo dítě ponoří. Dítě drží matka nebo otec, kde je to zvykem, může ho držet i kmotra nebo kmotr.¹⁵⁰

4.2.8 Obléknutí bílého roucha

Bílé roucho symbolizuje jeden z nejvýraznějších znaků transformace, kterou křest představuje. Nahrazení starých šatů, odložených před samotným obřadem křtu, bílým rouchem, představuje vizuální vyjádření vnitřní proměny. Tato tradice se odvolává na obřady křesťanské iniciace, jak bylo dokumentováno již do 3. století, kdy nově pokřtění oblékali bílá roucha a nosili je během eucharistické liturgie celý následující týden.¹⁵¹

Koncept "oblékání se do Krista" skrze křest rozvíjí ve své teologii apoštol Pavel v listu Římanům¹⁵² a Galatským.¹⁵³ Z pokřtěného se stal nový člověk, který má donést bílé roucho bez poskvrny až před soud Ježíše Krista.

Na Východě kněz pokropí křestní vodou bílou košili křtěnce, klade ji na dítě a říká: „*Obléká se služebník Boží (nebo služebnice Boží) jméno do roucha pravdy ve jménu Otce i Syna i svatého Ducha. Amen.*“¹⁵⁴

Na západě kněz říká: „*N, Bůh tě oblékl v Krista a učinil z tebe nového člověka. Bílé roucho ať je znamením této důstojnosti. A rodiče a přátelé ať tě povzbuzují svědeckvím slova i života, abys tuto důstojnost uchoval(a) neporušenou navěky.*“¹⁵⁵ Dítěti je předáno bílé roucho.

4.2.9 Předání hořící svíce

Svíce symbolizuje Krista jako "světlo světa"¹⁵⁶, které přichází do temnoty hříchu, aby přineslo naději a spásu. Rozžehnutí svíce při křtu připomíná, že pokřtěný je nyní osvěcen Kristovým světlem a je povolán k tomu, aby toto světlo nesl do světa.

---

¹⁵⁰ Srov. *Liturgie křtu malých dětí krok za krokem*. Online. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/krest/liturgie-krtu-malych-deti-krok-za-krokem>. [cit. 2024-04-27].

¹⁵¹ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 165.

¹⁵² Srov. Řím 13,14

¹⁵³ Srov. Gal 3,27

¹⁵⁴ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁵⁵ *Křestní obřady: křest malých dětí*. 2. vyd. vyd. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství; Liturgický Institut, 1999, s.56.

¹⁵⁶ Srov. Jan 8,12

Nově pokřtění se stali dětmi světla a jako děti světla mají žít, aby jednou mohli se světlem víry vyjít vstříc přicházejícímu Pánu.¹⁵⁷

Světlo svíce symbolizuje Boží vedení a ochranu na cestě víry. Světlo ukazuje cestu vpřed a připomíná, že Bůh je stále s pokřtěným, aby ho vedl skrze temnotu světa.

Plamen svíce, který se při křtu zapaluje, slouží jako znamení přítomnosti Boha, je symbolem neuhasínající víry a naděje, které mají vést naše životy.

Na Východě po obléknutí bílého roucha předá kněz kmotrovi do pravé ruky zapálenou svíci se slovy: „*Přijmi tuto hořící svíci a snaž se ve svém životě hořet světlem víry a dobrých skutků, aby, až Pán přijde, mohls (nebo mohlas) mu jít v ústrety ve světle se všemi svatými a vejít do paláce jeho nebeské slávy a kralovat s ním ve věku, který nemá konce. Amen.*“¹⁵⁸

Na západě po předání bílého roucha vezme celebrant paškál a říká: „*Světlo Kristovo*“ a někdo z rodiny (např. otec nebo kmotr) rozsvítí pro dítě svíci od paškálu. Celebrant pak říká: „*Rodiče a kmotře (kmotro), církev od vás s důvěrou očekává, že budete světlo Kristovo v tomto dítěti opatrovat. Kéž N vždycky chodí ve světle Kristově, kéž žije z víry až do konce, a až Kristus přijde, kéž mu N vyjde vstříc a se všemi svatými vejde do jeho věčného království.*“¹⁵⁹

4.2.10 Kmotrovství

Kmotrovství je nedílnou součástí obřadu křtu v obou ritech. Institut kmotrovství se vyvinul z potřeby prvotní církve znát osobní předpoklady těch, kdo žádali křest.¹⁶⁰

Zmínku o kmotrech nalezneme již ve spisech z počátku třetího století, například v *Traditio apostolica* nebo v Tertullianově *De Baptismo*. Kmotr tedy byl člen společenství, který ručil za uchazeče, zavazoval se k tomu, že bude žadatele o křest doprovázet a že se bude starat o nový křesťanský život. Kmotři jsou zodpovědní před církví. Postupně bylo pak kmotrovství zavedeno také při křtu dětí, který se udílel na základě víry rodičů.¹⁶¹

¹⁵⁷ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 165.

¹⁵⁸ *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁵⁹ *Křestní obřady: křest malých dětí*. 2. vyd. vyd. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství; Liturgický Institut, 1999, s.56.

¹⁶⁰ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 28.

¹⁶¹ Srov. tamtéž

Současný *Třebník* pravoslavné církve v souvislosti s kmotrovstvím výslovně zmiňuje Jana Zlatoústého: „Obrátíme pozornost na ručitele, aby mohli vidět, jaké odměny jsou hodni, když kvůli katechumenům projeví úsilí, a jaký soud jim hrozí, upadnou-li do bezstarostnosti. Ti, kteří přijali ručitelství ve věcech ctnosti, musí projevit velkou starostlivost v nabádání, přesvědčování, napravování a projevování otcovské lásky. A necht' si nemyslí, že to, co se uskutečňuje, pro ně nemá význam, ale at' si jasně uvědomí, že i oni se stanou spoluúčastníky (nebeské) slávy, když svými radami (ponaučeními) přivedou své svěřence na cestu ctnosti; avšak upadnou-li do nečinnosti, bude na ně uvalen velký soud a odsouzení. Nyní jste vy, ručitelé (kmoťři), poznali, že vám hrozí nemalé nebezpečí, jestliže upadnete do bezstarostnosti o své kmoťřence.“¹⁶²

Od té doby se role kmoťřů poměňovala, dnes má spíše rituální povahu.¹⁶³ Na západě se v průběhu staletí posilovala úloha kmoťřů na úkor rodičů. Před reformou křestních obřadů po Druhém vatikánském koncilu bylo běžné, že rodiče dítěte nebyli při křtu přítomni vůbec a všechny povinnosti za rodiče na sebe bral kmoťř. Druhý vatikánský koncil vybídl ke změně: „Obřad křtu dětí at' je přepracován a přizpůsoben skutečné situaci dětí. Také at' zřetelněji vystoupí přímo v obřadu úloha rodičů i kmoťřů a jejich povinnosti.“¹⁶⁴ V současném obřadu se nevede fiktivní dialog s křtěným dítětem, oslovují se rodiče a kmoťři, rodičům a kmoťřům jsou kladeny otázky. A protože je dítě křtěno pro víru rodičů, jsou partnerem dotazování především rodiče, role kmoťřů trochu zmenšena.¹⁶⁵

V západním obřadu se kmoťř společně s rodiči zříkají zlého, odpovídají na otázky vyznání víry a rozsvítí pro dítě svíci od paškálu. Kmoťř musí být římský katolík.

Ve Východním obřadu říká kmoťř vyznání víry, odpovídá na otázky kněze ohledně odřeknutí se satana a sjednocení s Kristem, při vlastním úkonu křtu říká s knězem třikrát „amen“, při myropomazání kněz podává kmoťřu rozžatou svíci a spolu chodí v průvodu kolem křtitelnice. Kmoťř musí být pravoslavný.

---

¹⁶² *Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání*. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁶³ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s.46

¹⁶⁴ SC 67.

¹⁶⁵ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 166.

4.2.11 Modlitba *Otčenáš*

Modlitba *Otčenáš* není na Východě primárně součástí křestní liturgie. Pokud je křestní obřad součástí božské liturgie, recituje se *Otčenáš* jako obvykle po proměňování.

V katolické liturgii se *Otčenáš* recituje v závěrečných obřadech vždy, i když se křest neslaví v rámci mše svaté.

4.2.12 Biblická čtení

V byzantské liturgii křtu se po myropomazání čte z listu Římanům (Řím 6,3–11) a následuje čtení z Matoušova evangelia (Mt 28,16–20).

V západní liturgii jsou v křestních obřadech připravena čtení ze Starého zákona, Nového zákona a evangelií, je možné vybrat.

V obou liturgiích se čte z listu Římanům (Řím 6,3–11) a z Matoušova evangelia (Mt 28, 18-20).

5 Jednota a rozdílnost: Shodné a rozdílné prvky

Z předchozí kapitoly je patrné, že se obřad křtu malých dětí na Východě a na Západě liší, ale zároveň že se většina prvků objevuje v obou ritech. Soubor symbolů je víceméně stejný pro obě církve. Z raně křesťanských textů je zřejmé, že lokální rozdíly ve slavení eucharistie a v průběhu křtu existovaly už v prvotní církvi, ale že se už tehdy ustavil soubor společných prvků, které byly považovány za zásadní pro křesťanské obřady. Zkoumání rozdílů je nesmírně zajímavé. Když jedna tradice rozvíjí spíše jeden prvek než jiný, jeho poznání může vést k našemu lepšímu pochopení. Plné pochopení pravdy se odkrývá, až když ji zkoumáme z pohledu druhého.¹⁶⁶

Oba obřady zdůrazňují svátostný charakter křtu jako základního kroku v duchovním životě křesťana. Symboliku obnovení a proměny, boj proti zlu, teologický význam vody, oleje a světla najdeme v obou ritech. Exorcismus, zřeknutí se zla, vyznání víry, žehnání vody, pomazání, hořící svíce, bílý šat, to vše je společné. Katolická praxe se zdá být jednodušší a stručnější, pravoslavná je více ceremoniální a symbolicky bohatá, používá historizující jazyk. Přímé srovnání jako by potvrdovalo to, co píše Alexander Schmemmann: existuje "západní" přístup k Východu, který přijali i sami pravoslavní. Pravoslaví je obvykle prezentováno jako potenciální domov všech, kteří žízní a hladoví po "duchovní hostině".¹⁶⁷

V pravoslavné liturgii je silný důraz na celostní zážitek. Atmosféra slavení je bohatá na symbolismus, přibližuje nadpřirozenou nádheru nepřítomného Božího majestátu.¹⁶⁸ Liturgie není ceremonie, ale rituální vyjádření textu, modlitba.¹⁶⁹ Pravoslaví chápe symboly jako okna do duchovní reality, kde materiální svět reflektuje nebeskou realitu. Symboly jsou prostředky pro mystické spojení s Bohem.

Nelze si nevšimnout opakovaného použití čísla tři v pravoslavných obřadech, které se prolíná celou strukturou jejich liturgického života a duchovní praxe. Jeho opakované použití je neustálou připomínkou Boha v Trojici, symbolizuje úplnost a dokonalost duchovního života. Modlitby a požehnání jsou často vykonávány třikrát,

---

¹⁶⁶ Srov. CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 53.

¹⁶⁷ Srov. SCHMEMMANN, Alexander. *For the life of the world: sacraments and orthodoxy*. New York: Vladimir's seminary press, 2004. s. 31.

¹⁶⁸ Srov. TAFT, Robert F. *Život z liturgie: tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, s. 65.

¹⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 256.

liturgické hymny a antifony jsou opakovány nebo strukturovány ve třech částech. V křestní liturgii vidíme trojí dýchnutí na křtěnce, trojí exorcismy, trojí opakování kréda a podobně.¹⁷⁰

Není možné říci, že západní civilnější přístup je lepší než východní nebo naopak. Účinnost a vhodnost použití symbolů vždy závisí na tom, zda jsou jejich významy srozumitelné pro komunitu, která je používá. Symboly jsou spojeny s kulturou, která je formovala, jejich významy se mění s historickými událostmi a společenskými změnami. V některých kontextech může být stručnější a umírněnější jazyk přijatelnější, protože je přístupnější a méně odcizený současným generacím. V každém případě je důležité, aby rituální praxe odrážela a respektovala jak historické dědictví, tak současné potřeby a porozumění věřících.

Když přesuneme pozornost od symbolů a jazyka k praktickým a procedurálním rozdílům, do popředí vystupují křestní koupel, křestní formule a použití olejů. Křest se v katolické tradici provádí převážně litím vody na hlavičku dítěte, i když i ponoření je možné. Pravoslavná církev křest provádí ponořením a pokropení je vyloučeno. Křestní formule se v západních církvích dnes používá v aktivním vyjádření: „*N, já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého*“. Ve východních církvích je křestní formule pronášena oznamovacím způsobem a trpným rodem: „*Boží služebník N je křtěn ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.*“ Trpný rod v trojiční formuli zdůrazňuje, že křest je dílo Boží, a ne čin člověka.

Použití olejů v katolické a pravoslavné liturgii může být na první pohled nepřehledné. Obě církve používají pomazání jako symbol duchovní přípravy, ochrany a posvěcení, ale každá s odlišnými oleji a s rozdílnými teologickými významy v různém pořadí. V katolické církvi se při obřadu křtu rozlišují dva základní typy olejů: olej křtěnců a křížmo. Olej křtěnců se používá k pomazání na hrudi před samotným křtem a slouží jako ochrana před zlým duchem a forma exorcismu. Symbolizuje duchovní sílu a přípravu na přijetí křesťanské víry. Křížmo, olej smíchaný s balzámem, se maže na temeno hlavy po křtu. Symbolizuje, že pokřtěný je nyní jako Kristus – kněz, prorok a král, a vyjadřuje posvěcení a posílnění Duchem svatým. V pravoslavné církvi se také používají dva typy oleje, olej radosti a myro. Olej radosti se používá před křtem, maže se na různé části těla a symbolizuje

---

¹⁷⁰ Srov. MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 172.

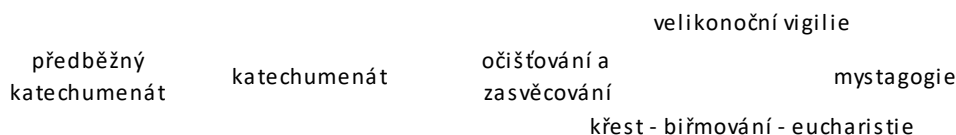
otevírání ducha křtěnce k přijetí víry. Myro, složitější směs oleje a vonných látek, se používá po křtu a symbolizuje pečeť Ducha svatého, trvalou přítomnost Ducha v životě pokřtěného a jeho úplné přijetí do křesťanského společenství. Odpovídá biřmování v katolické tradici.

To nás přivádí k velkému rozdílu mezi katolickou a pravoslavnou tradicí, a to je jednota iniciačních svátostí.

5.1 Jednota iniciačních svátostí

Po Druhém vatikánském koncilu církev poprvé za dobu své existence vytvořila dva skutečně odlišné rituály křtu. Každý z nich je uzpůsobený jinému okamžiku a jiným okolnostem.¹⁷¹ Každý odpovídá jiné logice. Rituál křesťanské iniciace dospělých začíná katechumenátem a je završený trojí svátostí. U křtu dítěte je pořadí opačné. Dítě je na přání rodičů pokřtěno ve víře církve a katecheze nutně teprve následuje. Máme tu tedy na jedné straně logiku konverze a přechodu z jednoho světa do druhého, na druhé straně logiku výchovy. První případ lépe vyjadřuje aspekty křesťanského života. Ale argument, že by bylo lépe křtít jen dospělé, příliš nepomůže, protože u lidí, kteří se narodili do křesťanského prostředí, by se stejně v dospělém věku nejednalo o konverzi.¹⁷²

Rituál iniciace dospělých sestává ze čtyř fází.

Rituál křtu malých dětí nabízí jen jeden obřad zakončený odvoláním na budoucí biřmování a eucharistii.¹⁷³

Z pohledu liturgie a teologie lze proces iniciace popsat tak, že biřmování je naplnění křtu a přijetí eucharistie završení celého iniciačního procesu. Tomu však dnešní praxe iniciačních svátostí v případě křtu dětí neodpovídá. Je zvykem křtít malé děti, ale další dvě iniciační svátosti se udělují v průběhu přibližně čtrnácti let, a to ještě v opačném pořadí. A to je potíž, protože křesťan se považuje za „teologicky“

¹⁷¹ Srov. CLERCK, Paul de. Jediný křest? In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 142.

¹⁷² Srov. tamtéž, s. 135.

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 134.

dospělého, až když je plně iniciován, s prvním přijetím eucharistie jako vrcholem iniciace. Dnes tak máme tři „skupiny“ křesťanů: ti, kteří jsou pouze pokřtěni, dále ti, kteří jsou pokřtěni a mohou přijímat eucharistii i bez biřmování a nakonec ti, kteří jsou pokřtěni, přijímají a k tomu všemu přijali i biřmování.¹⁷⁴

5.2 Vzájemné uznávání křtu

V prvotní církvi bylo zakázáno překřtívání. Překřtívání byli heretici, pokud nebyli platně pokřtěni nebo nevyznávali pravověrnou víru nebo jejich křest nebyl udělen podle pravověrné víry.¹⁷⁵ Už v prvním tisíciletí byli západní křesťané přijímáni do východní církve až po odvolání bludu a vyznání víry, často však byli znovu křtěni.¹⁷⁶ Teologické spory o platnost křtu se mezi východní a západní církví se vedou dodnes. Katolíci jsou pro pravoslavné heretiky. Jsou pokládáni za zcela nepokřtěné, protože byli pokřtěni neplatně.¹⁷⁷

Pravoslavná církev neuznává křest katolický, ale katolíci uznávají křest pravoslavný.

5.3 Kdo může křtít

Podle římskokatolického katechismu je řádným vysluhovatelem křtu biskup, kněz i jáhen. V nouzi může křtít každý člověk, i příslušník jiného náboženství nebo nepokřtěný, pokud má požadovaný úmysl.¹⁷⁸

V pravoslaví je řádným vysluhovatelem křtu kněz. Pokřtít může i laik, ale vždy to musí být zbožný pravoslavný křesťan.¹⁷⁹ Podle pravoslavného katechismu sice může křest vykonat každý křesťan, ať muž nebo žena, je-li ten, kdo má být pokřtěn, v nebezpečí života. Přesto se v této otázce soudobí pravoslavní autoři neshodnou.¹⁸⁰

---

¹⁷⁴ Srov. KUNETKA, František. Jednota iniciačních svátostí z hlediska liturgické teologie. Online. *Teologické texty: časopis pro teologii a službu církve*. 2007, roč. 2007, č. 4. Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2007-4/Jednota-iniciacnich-svatosti-z-hlediska-liturgicke-teologie.html>. [cit. 2024-04-29].

¹⁷⁵ Srov. SALACHAS, Dimitrios. *Svátost křtu*. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 194.

¹⁷⁶ Srov. GOVORUN, Sergej. Křest a iniciace jako diachronické a synchronické teologicko-pastorační tázání se. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 229.

¹⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 249.

¹⁷⁸ Srov. *Katechismus katolické církve*, 1256. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

¹⁷⁹ Srov. *Pravoslavný katechismus - díl III*, 621. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

¹⁸⁰ Srov. SALACHAS, Dimitrios. *Svátost křtu*. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 193.

Skutečnost, že v katolické církvi je řádným vysluhovatelem křtu i jáhen je v pravoslavných církvích považováno za závažný naukový rozdíl.¹⁸¹

---

¹⁸¹ Srov. tamtéž

Závěr

Na počátku této bakalářské práce stál osobní impulz vyvolaný zkušeností s křtem mých vnuček, který mě přivedl k hlubšímu zkoumání a porozumění křesťanským obřadům v rámci pravoslavné a katolické tradice. Tato práce tedy nebyla pouze akademickým úsilím, ale také cestou k hlubšímu porozumění a ocenění rozmanitosti a bohatství křesťanského dědictví. Protože jak píše Alexander Schmemmann, „západní člověk, a zejména západní křesťan, moc neví o světě východního pravoslaví. Konečné oddělení mezi Východem a Západem se událo ve 11. století a málokdo na Západě si uchoval paměť o velké východní církvi, která navíc procházela svým temným obdobím.¹⁸²

Moje původní vzdělání je technické, začala jsem tedy ryze prakticky porovnáním jednotlivých prvků křtu v obou ritech tak, jak jsou dnes předepsány v liturgických knihách.

Brzy se ale ukázalo, že to nestačí. Bylo potřeba zabývat se významem křtu, reflektovat, jak má povinnost křtu jednoznačné ukotvení v Písmu, co křest pro křesťany znamená.

To mě logicky dovedlo k dalšímu tématu, které bylo potřeba prozkoumat, a to je specificky křest malých dětí, které ještě nejsou schopny samostatně vyjádřit svou víru v Ježíše Krista. Některé protestantské církve například dnes upřednostňují křest dospělých nebo starších dětí, které se mohou samy rozhodnout pro křest. V katolické tradici dnes máme dva odlišné rituály křtu pro dospělé konvertity a pro děti.

Dále jsem si musela osvěžit a promyslet historický a teologický kontext vztahu Východu a Západu plný mocenských a teologických sporů a kontroverzí. A jak se na pozadí těchto sporů pozvolna rozvíjela liturgie od jednoduchého lámání chleba v prvním tisíciletí k dnešním bohatým a mnohvrstevným obřadům.

Zajímalo mě také, jaká je současná praxe uznávání křtu mezi katolíky a pravoslavnými a stav současného ekumenického přístupu obou církví. Bylo však pro mě obtížné najít stanovisko pravoslavné církve, která je složena z autokefálních církví a neexistují pro ni jednotné centrální doktrinální nebo vládní autority.

---

¹⁸² SCHMEMANN, Alexander. *The Orthodox Church. Year Book And Church Directory Of The Russian Orthodox Greek Catholic Church Of America (Metropolia)*. New York, N.Y. 1963. s. 7-11. Online. Dostupné z: <https://www.schmemann.org/byhim/orthodoxchurch.html>. [cit. 23.03.2024].

Musím přiznat, že jsem se potýkala a stále se potýkám s výzvou oddělit pravoslaví jako celek od ruského pravoslaví, zejména v kontextu současných geopolitických událostí, jako je konflikt na Ukrajině. Rusko spojuje svoji národní identitu s pravoslavím, prezentuje se jako obránce tradičních křesťanských hodnot v kontrastu s tím, co považuje za morální relativismus a sekularismus Západu a pravoslaví je nejen součástí ruské národní identity, ale i nástrojem zahraniční politiky a kulturní diplomacie.

Je nezbytné, aby se tradice křesťanských obřadů a dalších svátostí předávaly způsobem, který umožňuje nejen zachování rituálů, ale také porozumění jejich významu a duchovního obsahu. Výzvou pro církve je zprostředkovat věřícím smysl a účel svátostí tak, aby byly vnímány jako živé a relevantní součásti jejich duchovního života.

Závěrem této práce je přání, aby rozmanitost křesťanských tradic nebyla vnímána jako bariéra, ale jako příležitost k hlubšímu porozumění a růstu. Snaha o jednotu, aniž by byla ztracena bohatost a rozmanitost jednotlivých tradic, je klíčová pro budoucí generace a představuje cestu k silnějšímu pocitu společenství a společné víry.

Nezbývá mi, než vyjádřit naději, že porozumění a respekt k rozdílům povede k hlubší jednotě v křesťanském světě.

Seznam literatury

ADAM, Adolf. *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-968-3.

AMBROS, Pavel. Křest dětí v současné pastoraci. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 43–105. ISBN 978-80-7412-072-5. ISSN 1804-3364.

BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-965-2.

CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. ISBN 978-80-7412-055-8.

CLERCK, Paul de. Jediný křest? In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 123–143. ISBN 978-80-7412-072-5. ISSN 1804-3364.

FRANZEN, August a FRÖHLICH, Roland. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3.

GOGOL, Nikolaj Vasiljevič. *Rozjímání o božské liturgii*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 1996. ISBN 978-80-901957-7-6.

GOVORUN, Sergej. Křest a iniciace jako diachronické a synchronické teologicko-pastorační tázání se. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 227–254. ISBN 978-80-7412-072-5. ISSN 1804-3364.

GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*. Křesťanská akademie v Římě, 1968. ISBN neuvedeno.

HOJDA, Jan. Křest jako základ křesťanského života – cíle, struktura a metodologická východiska publikace. In: *Svatost křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. 2012. ISBN 80-87648-04-9.

JAN PAVEL II. *Ut unum sint: encyklika Jana Pavla II. O ekumenickém úsilí z 25. května 1995*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 978-80-7113-140-3.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 978-80-7192-488-3.

Konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 5-28. ISBN 80-7192-38-5.

Křestní obřady: křest malých dětí. 2. vyd. Kostelní Vydří, V Praze: Karmelitánské nakladatelství; Liturgický Institut, 1999. ISBN 978-80-7192-378-7.

KUNETKA, František. *Úvod do liturgie svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské Nakladatelství, 2001. ISBN 978-80-7192-618-4.

KUNETKA, František. Jednota iniciačních svátostí z hlediska liturgické teologie. Online. *Teologické texty: časopis pro teologii a službu církve*. 2007, roč. 2007, č. 4. ISSN 0862-6944. Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2007-4/Jednota-iniciacnich-svatosti-z-hlediska-liturgicke-teologie.html>. [cit. 2024-04-29].

Liturgie křtu malých dětí krok za krokem. Online. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/krest/liturgie-krtu-malych-deti-krok-za-krokem>. [cit. 2024-04-27].

MRŇÁVEK, Tomáš. Křest v byzantsko-konstantinopolské tradici. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 153–191. ISBN 978-80-7412-072-5. ISSN 1804-3364.

MUCHOVÁ, Ludmila. *Vyslovit nevyslovitelné: didaktika uvádění do světa symbolů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 978-80-7325-075-1.

MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-259-6.

Obřady svaté Tajiny křtu a myropomazání. Online. Dostupné z: <http://download.pravoslavi.cz/bohosluzby/krest-broz.pdf>. [cit. 16.04.2023].

Pravoslavný katechismus - díl III. Online. Dostupné z: <http://pravoslavi.cz/katechismus/iii.html>. [cit. 20.11.2022].

RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 978-80-7364-032-3.

SALACHAS, Dimitrios. Svátost křtu. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 192–205. ISBN 978-80-7412-072-5. ISSN 1804-3364.

SCHMEMANN, Alexander. *For the life of the world: sacraments and orthodoxy*. New York: Vladimir's seminary press, 2004. ISBN 978-0-913836-08-8.

SCHMEMANN, Alexander. The Orthodox Church. *Year Book And Church Directory Of The Russian Orthodox Greek Catholic Church Of America (Metropolia)*. New York, N.Y. 1963. s. 7-11. Online. Dostupné z: <https://www.schmemann.org/byhim/orthodoxchurch.html>. [cit. 23.03.2024].

SVATOŇ, Robert. Jeden křest jako závdavek na cestě k jednomu společenství. In: *Fórum pastorálních teologů VIII*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 267-289. ISBN 978-80-7412-072-5. ISSN 1804-3364.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského Východu: systematická příručka*. Refugium Velehrad-Roma; Křesťanská akademie; Centrum Aletti Velehrad-Roma, 2002.

TAFT, Robert F. *Stručné dějiny byzantské liturgie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011. ISBN 978-80-7412-069-5.

TAFT, Robert F. *Život z liturgie: tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008. ISBN 978-80-86715-95-7.

TICHÝ, Radek. Co znamená tento obřad? Svaté přijímání na Západě a porozumění liturgii. *SALVE*. roč. 2016, č. 1 Liturgie a liturgika, 2016, s. 59-82. ISSN 1213-6301.

Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 29-100. ISBN 80-7192-38-5.

Seznam použitých zkratk

Zkratky použitých biblických knih

Gn	1. kniha Mojžíšova
Jer	Knihá proroka Jeremiáše
Mk	Markovo evangelium
Mt	Matoušovo evangelium
Lk	Lukášovo evangelium
Jan	Janovo evangelium
Sk	Skutky apoštolů
Řím	List sv. apoštola Pavla Římanům
1Kor	1. list sv. apoštola Pavla Korint'anům
2Kor	2. list sv. apoštola Pavla Korint'anům
Gal	List sv. apoštola Pavla Galat'anům
Ef	List sv. apoštola Pavla Efesanům
Žid	List Židům
1Jan	1. list sv. apoštola Jana

Další použité zkratky

LG	Lumen gentium (věroučná konstituce o církvi)
	Dokumenty druhého vatikánského koncilu
SC	Sacrosanctum Concilium (konstituce o posvátné liturgii)
	Dokumenty druhého vatikánského koncilu